

Uluslararası Ticarete Ticari Dışa Açıklık ve Gelir İlişkisi: Ülke Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme *

Trade Openness in International Trade and Income Relationship: An Examination on Country Examples

ÖZET

Günümüzde uluslararası ticarete küreselleşme eğilimleri sürmektedir. Ülkelerin dış açıklık oranları yükselmekte ve ülkeler uluslararası ticaret sistemine daha fazla entegre olmaktadır. Uluslararası ticarete açık ülkelerin sorunlarını daha hızlı çözdükleri ve halkına daha fazla refah ve huzur sağladıkları görülmektedir. Dış açıklık düzeyleri düşük ülkeler ise sosyoekonomik sorunların çözümünde zorlanmaktadır. Ülkelerin uluslararası ticaret sistemine daha fazla katılmaları tüm sorunların çözümünde tek başına etkili ve yeterli değildir. Ancak, ülkelerin dış açıklık oranı ile gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir. Küresel ticarete ülkelerin uluslararası pazarlara sunabileceği milyonlarca mal ve hizmet türü bulunmaktadır. Her ülke kendi iş bölümü ve uzmanlaşma yapısına göre uluslararası pazarlardan pay alabilir. Uluslararası pazarlara daha fazla katılan ülkeler sahip olduğu kaynakları daha iyi değerlendirebilir. Bu şekilde ülkelerin gelir, istihdam ve refah düzeyleri yükselir, sosyoekonomik sorunlar ve iç çatışmalar azalır. Sosyal refah ve adaletli gelir dağılımı sosyoekonomik çatışmaların önlenmesinde daha etkilidir.

Bu araştırmanın amacı ülkelerin uluslararası ticarete dış açıklık oranı (ticari dış açıklık) ve gelir düzeyi (GSYH) ilişkisini, Dünya Bankası'nın kişi başına gelir düzeylerini esas alarak oluşturduğu ülke sınıflandırmasına göre incelemektir. Çalışmada farklı gelir gruplarından değişik sosyoekonomik özellikleri ile öne çıkan ülkeler seçilmiş ve bu ülkelerin içinde buldukları sosyoekonomik sorunlar dış açıklık oranı ve gelir düzeyi parametreleri açısından değerlendirilmiştir. Bu çalışmada; küreselleşme karşıtı yaklaşımların tersine, ülkelerin iş bölümü ve uzmanlaşma yapılarına göre dünya ekonomisinde oluşan küresel değer zincirlerine daha fazla entegrasyonlarının iç ve küresel ekonomiyi yansıyan dış sorunlarının çözümünde daha etkili ve yararlı olduğu ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dış açıklık oranı, Dünya Bankası gelire göre ülke sınıflandırması, Küresel değer zinciri.

ABSTRACT

Today, globalization trends in international trade continue. Openness rates of countries are increasing, and countries are more integrated into the international trade system. It is seen that countries open to international trade solve their problems faster and provide more welfare and peace to their people. Countries with low openness levels have difficulties in solving socio-economic problems. Increasing participation of countries to the international trade system is not effective and sufficient alone in solving all problems. However, it is seen that there is a positive relationship between the openness rate of countries and their income level. In global trade, there are millions of types of goods and services that countries can offer to international markets. Each country can get a share from the international markets according to its own division of labour and specialization. Countries that participate more in international markets make better use of their resources. In this way, the income, employment, and welfare levels of the countries increase, socio-economic problems and internal conflicts decrease. Social welfare and fair income distribution are more effective in preventing socioeconomic conflicts.

The aim of this research is to examine the relationship between countries' openness in international trade (trade openness) and income level (GDP) according to the country classification created by the World Bank based on their per capita income levels. In the study, countries that stand out with different socioeconomic characteristics from different income groups were selected and the socioeconomic problems of these countries were evaluated in terms of openness ratio and income level parameters. In this study, contrary to anti-globalization approaches, it is argued that greater integration of countries into global value chains that formed in the world economy according to their division of labour and specialization structures is more effective and beneficial in solving internal and external problems damaging to the global economy.

Keywords: Trade openness ratio, The World Bank country classification by income, Global value chain.

Sadettin Gültekin¹
Eda Gültekin²

How to Cite This Article

Gültekin, S. & Gültekin, E. (2023). "Uluslararası Ticarete Ticari Dışa Açıklık ve Gelir İlişkisi: Ülke Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:109; pp:5887-5905. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.68244>

Arrival: 06 January 2023
Published: 28 March 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

* Bu çalışmada; kaynakçada gösterilen, "Gültekin, Eda; (2022) Yeni korumacı politikalar ve ülke grupları ile Türkiye üzerindeki etkileri" adlı çalışmanın yöntem ve bulgularından yararlanılmıştır.

¹ Doç. Dr., Giresun Üniversitesi Bulancak UBYO, Giresun/Türkiye ORCID-0000-0002-7913-8381

² KTÜ- SBE İktisat Bölümü Doktora Öğrencisi- Trabzon-Türkiye ORCID-0000-0001-7729-8202

GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, bir daha dünya savaşı gibi yıkıcı felaketlerin yaşanmaması, dünya barışının sağlanması, savaşta yıkıma uğrayan ülkelerin yeniden imarı, ülkelerin karşılaştırmalı üstünlük yapılarına göre yer alacakları serbest ticaret sisteminin kurulması gibi amaçlarla Dünya Bankası, IMF ve GATT kurulmuştur. Bu kuruluşlar büyük ölçüde amaçlarına ulaşmışlar ve dünyada barışın, istikrarın ve ticaretin artmasına katkıda bulunmuşlardır. Ancak 1990'lı yıllara kadar dünya iki kutuplu yapıdadır. ABD öncülüğünde oluşan "batı dünyası" her alanda daha fazla liberal politika savunurken Sovyetler Birliği öncülüğünde hareket eden "sosyalist ülkeler" dünyaya kapalı "demir perde" ülkeleridir. İki bloklu bu yapı, dünya ticaretinin gelişimini olumsuz etkilemiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan pek çok ülke dışa açık politikalar izlemeye ve dünya ile bütünleşmeye başlamıştır. Bu ülkelerden bazıları AB'ye katılmıştır. Bu durum bir yandan küresel üretimi artırmış diğer yandan da uluslararası ticaretin dünya GSYH 'sına oranını (dışa açıklık oranı) yükseltmiştir.

Günümüzde ülkeler arasında küresel değer zincirleri (global value chains) kurulmuştur. Ülkeler kaynak, teknoloji ve ekonomi yapılarına göre bu küresel iş bölümü ve uzmanlaşma zincirinde yer almaktadır. Üretimin parçalara ayrılması (fragmentation of production) ve dış kaynak kullanımı (outsourcing) ülkeler arasında yaygın iş bölümü türleridir. Ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığı artıran bu iş birliği modelleri küresel çatışmaları azaltan bir unsurdur. Ayrıca küresel ekonomide karşılaşılan pek çok sorun ülkelerin iç sosyo ekonomik parametrelerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, küresel ticaret sisteminin daha sağlıklı işlemesi ve küresel göç, terörizm, insan ve madde kaçakçılığı, savaşlar, insan hakları ihlalleri gibi küresel sorunların çözümü için ülkelerin küresel üretime daha fazla katılmaları gerekmektedir. Küresel ticaret sistemine daha fazla katılan ülkelerin iç ekonomik sorunlarını daha kolay çözdükleri ve halkına daha fazla gelir, istihdam ve refah düzeyi sundukları görülmektedir.

GENEL OLARAK DIŞA AÇIKLIK ORANI VE YILLAR İÇİNDE DEĞİŞİMİ

Dışa açıklık; ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyon derecesini, içe ya da dışa dönük ekonomi politikalarından hangisini daha fazla uyguladığını açıklamak için kullanılan bir kavramdır. Dışa açık ekonomi politikası ticari ve finansal alanlarda liberal ekonomi politikalarının uygulanması ile gerçekleşmektedir. Ülkelerin küresel ekonomiye entegrasyon derecesinin ölçülmesinde, ülkelerin dışa açıklık göstergeleri dikkate alınmaktadır (Saçık, 2009, s.526).

Dışa açıklık oranı ithalat ve ihracat toplamının (dış ticaret hacmi) GSYH'ye bölünmesi ile elde edilmektedir (TCMB, 2013, s.12). Dışa açıklık oranı ülkelerin uluslararası mal ve hizmet ticareti alanında dünya ekonomisine entegrasyon düzeyini göstermektedir. GSYH düzeyine göre küçük ülkeler dünya ticaretine daha entegredir. Bu ülkeler sınırlı sayıda sektörde uzmanlaşma eğilimindedir ve iç talebi karşılamak için, büyük ülkelere göre, daha fazla ithalat ve ihracat yapmaları gerekmektedir. ABD ve Japonya gibi büyük ekonomiler iç talebi karşılamak için dış pazarlara daha az bağımlıdır. Bununla birlikte, ülke büyüklüğü tek başına ticarete entegrasyon derecesini belirlemez (OECD, 2010).

Ülkelerin ticari alanda dışa açıklığında uygulanan ticaret politikaları büyük oranda etkilidir. Ancak ülkenin coğrafi konumu, nüfusu, yapısal ve çevresel faktörler, küresel pazarlarda yaşanan ani değişimler gibi başka unsurlar da açıklık oranı üzerinde rol oynayabilmektedir (Yılmaz Şahin, 2015, s.458).

Aşağıda Tablo 1'de dünya ekonomisinde 1970 yılından itibaren dışa açıklık oranlarında değişim yer almaktadır:

Tablo 1: Dünya Ekonomisinde Yıllar İtibariyle Dışa Açıklık Oranları

Yıllar	DAO (%)	Yıllar	DAO (%)	Yıllar	DAO (%)
1970	27	2008	60	2016	56
1975	33	2009	52	2017	57
1980	38	2010	57	2018	59
1985	38	2011	60	2019	60
1990	38	2012	60	2020	
1995	43	2013	60	2021	
2000	51	2014	60		
2005	56	2015	57		

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> adresinde yer alan verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Tablo 1, uluslararası ticaret hacminin dünya GSYH 'sına oranını göstermektedir. Dünya mal ve hizmet ithalatı ve ihracatı toplamının (dünya ticaret hacmi) GSYH 'ya oranı (dışa açıklık oranı) 1970 yılında %27'dir. Bu oran 1980 ile 1990 arasında 10 yıl boyunca 38 olarak kalmış ve yatay seyretmiştir. 1995 yılında 43'e yükselmiştir. Bu oranın yükselmesinde Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ve dış dünyaya daha açık politika uygulayan ülkelerin de etkisi bulunmaktadır. Dışa açıklık oranı 1970 yılından 2008 yılına kadar sürekli yükselmiş,

2008 yılında en yüksek değeri olan %60'a ulaşmıştır. Ancak, 2008 yılından sonra düşmeye başlamış ve 2019 yılında bile %60 düzeyini aşamamıştır.

Bunun nedeni 2008 yılında başlayan küresel ekonomik kriz nedeniyle dünyada artma eğilimine giren korumacı politika uygulamalarıdır. Korumacı politikalar nedeniyle 2008 yılında %60 olan dışa açıklık oranı 2009 yılında %52'ye düşmüş, izleyen yıllarda da korumacı eğilimler sürdüğü için dünya ticaret hacmi artmamış, ülkelerin dışa açıklık oranları da yükselmemiştir. Ayrıca, 2008 küresel krizinin etkileri sürerken, 2019'un son aylarından itibaren küresel ekonomide yaşanan covid-19 salgını nedeniyle, kısıtlayıcı önlemlerin sayısı artmış, pek çok ülke ithalatta kısıtlayıcı önlemlerin yanında ihracatta da kısıtlayıcı önlemlere başvurmuştur. Covid-19 salgını ayrıca lojistik ve turizm sektörlerini de olumsuz etkilemiştir. Dolayısıyla küresel ekonomik daralma nedeniyle 2020 ve 2021 yıllarında da ülkelerin dışa açıklık oranları düşmüştür.

DÜNYA BANKASI ÜLKE SINIFLANDIRMASINA GÖRE ÜLKE GRUPLARININ DIŞA AÇIKLIK ORANLARI

Dünya Bankası tarafından ülkelerin veya bağımsız ekonomik bölgelerin değişik özelliklerine göre sınıflandırmalar yapılmaktadır. Dünya Bankası tarafından 2020 yılı verileri kullanılarak 2021 yılı için yapılan "Gelire Göre Ülke Sınıflandırmasına" göre ülkeler/ bağımsız ekonomik bölgeler 4 grup olarak sınıflandırılmaktadır (The World Bank, 2021):

A-Düşük gelirli ekonomiler,

B-Düşük-orta gelirli ekonomiler,

C-Üst-orta gelirli ekonomiler,

D-Yüksek gelirli ekonomiler,

Aşağıda Tablo 2'de Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre ülke gruplarının dışa açıklık oranları yer almaktadır:

Tablo 2: Dünya Bankası Ülke Sınıflandırmasına Göre Ülke Gruplarının Dışa Açıklık Oranları

SIRA NO.	DÜNYA BANKASI SINIFLANDIRMASINA GÖRE ÜLKE GRUPLARI	DAO (%)
1	Dünya Ortalaması	60
2	Arap Dünyası	84
3	Orta Avrupa ve Baltıklar	125
4	Doğu Asya ve Pasifik	57
5	Doğu Asya ve Pasifik (Yüksek Gelir Hariç)	46
6	Euro Bölgesi	88
7	Avrupa ve Orta Asya	84
8	Avrupa ve Orta Asya (Yüksek Gelir Hariç)	62
9	Avrupa Birliği Ülkeleri	91
10	Kırılgan ve Çatışmadan Etkilenen Ülkeler	57
11	Ağır Borçlu Yoksul Ülkeler	56
12	Latin Amerika ve Karayipler	46
13	Latin Amerika ve Karayipler (Yüksek Gelir Hariç)	45
14	En Az Gelişmiş Ülkeler (BM Sınıflandırması)	52
15	Ortadoğu ve Kuzey Afrika	78
16	Ortadoğu ve Kuzey Afrika (Yüksek Gelir Hariç)	66
17	Kuzey Amerika	30
18	OECD Üyeleri	61
19	Diğer Küçük Devletler	105
20	Pasifik Adası Küçük Devletler	101
21	Güney Asya	39
22	Sahra- Altı Afrika	53
23	Sahra- Altı Afrika (Yüksek Gelir Hariç)	53
24	Yüksek Gelirli Ülkeler	65
25	Düşük ve Orta Gelirli Ülkeler	49
26	Düşük Gelirli Ülkeler	56
27	Düşük Orta Gelirli Ülkeler	54
28	Orta Gelirli Ülkeler	49

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> kaynağındaki verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Tablo 2'de yer alan verilere göre, dış ticarete açıklık oranı bakımından dünya ortalaması %60'tır. Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre yüksek gelirli ülkeler grubunda bu oran dünya ortalamasının üstünde ve %65'tir. Düşük gelirli ülkelerde bu oran %56, düşük- orta gelirli ülkelerde %54, orta gelirli ülkelerde %49, üst- orta gelirli ülkelerde %48'dir. Bu oranlara göre, ülkelerin gelir düzeyi yükseldikçe dış ticarete açıklık oranı da yükselmektedir.

Yine tabloya göre; Pasifik Adası Küçük Devletler ile Diğer Küçük Devletlerde dışa açıklık oranı %100'ün üzerindedir. Bunun nedeni, bu gruba giren ülkelerin sınırlı sayıda ürünün üretiminde yoğunlaşması ve büyük ölçüde ithalata bağımlı olmasıdır.

Dışa açıklık oranı Orta Avrupa ve Baltıklarda %125'tir. Bu ülkeler Avrupa Birliği üyesidir. Bu ülkeler güçlü bir ekonomik birlik içerisinde bulunmanın avantajlarını kullanarak gerek AB ülkeleri ile gerekse diğer ülkelerle entegrasyon sağlamıştır. Genellikle iç pazarı dar, küçük ülkelerdir. Belirli ürünlerin üretiminde tedarik zincirinin sınırlı sayıda aşamasının gerçekleştirildiği ülkelerdir. Bu nedenle ithal ettikleri ürünlere belli bir katma değer kazandırdıktan sonra ihraç etmektedirler.

Kuzey Amerika'da ise dışa açıklık oranı %30'dur. Bu bölgede ABD'nin dışa açıklık oranı %26'dır. Çünkü ABD iç piyasası oldukça geniş ve her türlü mal ve hizmetin sunulduğu bir ülkedir. İç piyasasını her türlü önlemi alarak korumaktadır. Bu önlemlerin çoğunluğu DTÖ kuralları ile çatışmayan, ithalatta teknik düzenlemeler ve standartlardır. ABD dünyanın en gelişmiş standardizasyon mevzuatına sahip ülkesidir. Standart dışı ürünler bu ülkeye giremediği gibi, ABD'nin kendisine özgü metroloji ve kalifikasyon (ölçme ve kalite kontrol) standartları vardır. Bu standartlara uyum konusunda gelişmiş ülkeler bile zorlanmaktadır. Çin ve Hindistan gibi ülkelerde üretilen ürünler ABD piyasasına girmek için zorlanmakta, ABD ile ortak üretim, ABD'de üretim veya yüksek teknoloji transferi gibi yollara başvurmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ise ABD pazarlarına emek yoğun ürünler, düşük teknoloji standart ürünler veya değer zincirinde yer alan ürünler gibi alanlarda girebilmektedir. Bölgenin diğer ülkesi Kanada'da dışa açıklık oranı %65 ise de Kanada ticaretinin büyük bölümünü ABD ile gerçekleştirdiğinden, ortalama oran düşük kalmaktadır. Bu iki ülkenin dünya ticaretine daha fazla entegre olmaları ve daha liberal politikalar izlemeleri durumunda özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından daha fazla pazar fırsatları doğacaktır.

AB'nin dışa açıklık oranı %91, AB içinde Euro Bölgesinin ise %88'dir. AB'nin dışa açıklık oranı dünya ortalamasının üstündedir. AB içerisinde en güçlü ülke olan Almanya'da bu oran %88'dir. Ekonomik büyüklük olarak Almanya ile yakın büyüklükte Japonya'da (yukarıdaki tabloda yer almamakla birlikte) dışa açıklık oranının %37 olduğu düşünüldüğünde Almanya'nın ve genel olarak AB'nin dışa açıklık oranı oldukça yüksektir. Bu oranın yüksek olması Türkiye Ekonomisi açısından fırsatlar yaratmaktadır. Bilindiği gibi AB ile "gümrük birliği" ilişkisi bulunan Türkiye'nin dış ticaretinin yarısından fazlası AB ülkeleri ile gerçekleştirilmektedir. AB'nin dış ticarete korumacı politikalara yönelmesi ise Türkiye'yi olumsuz etkilemektedir.

TİCARİ DİŞA AÇIKLIK ORANI VE GELİR İLİŞKİSİ

Dünya Bankası gelir gruplarına göre ülke gruplarının dışa açıklık oranları ve dünya ekonomisine entegrasyon dereceleri farklılık göstermektedir. Ülkelerin uluslararası ticarete entegrasyonunu belirleyen pek çok etken bulunmaktadır. Ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik, sosyo-kültürel, teknolojik çevre, karşılaştırmalı avantaj yapıları vb. farklıdır. Uluslararası ticarete tüm ülkeler için geçerli genellemeler yapmak zordur. Bu nedenle, Dünya Bankası ülke gruplarına göre her ülke grubundan farklı özellikleri temsil ettiği düşünülen ülke örnekleri seçilerek değerlendirilebilir:

Düşük Gelirli Ekonomiler

Düşük gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelerde yıllık kişi başına gelir 1.036\$ veya daha azdır. Düşük gelirli ekonomiler grubunda yer alan 29 ülke veya bölge ekonomisinin dışa açıklık oranı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 3: Düşük Gelirli Ekonomiler Dışa Açıklık Oranı (D.A.O)

SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)	SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)
1	Afganistan	25	16	Malawi	67
2	Burkina Faso	57	17	Mali	58
3	Burundi	42	18	Mozambik	117
4	Merkezi Afrika Cumhuriyeti	66	19	Nijer	38
5	Çad	75	20	Ruanda	58
6	Kongo Demokratik Cumhuriyeti	63	21	Sierra Leone	54
7	Eritre	47	22	Somali	134
8	Etiyopya	29	23	Güney Sudan	66
9	Gambia	56	24	Sudan	17
10	Gine	76	25	Suriye	76
11	Gine- Bissau	57	26	Tacikistan	57
12	Haiti	47	27	Togo	72
13	Kuzey Kore	---	28	Uganda	40
14	Liberya	127	29	Yemen	---
15	Madagaskar	60			

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> kaynağındaki verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Bu grupta yer alan ülkelerin çoğunluğu Afrika kıtasında bulunmaktadır. Afrika kıtası etnik çatışmaların, savaşların, doğal afetlerin, yolsuzluğun ve siyasi istikrarsızlıkların sıklıkla yaşandığı bir bölgedir. Bu faktörler kalkınmayı olumsuz etkilemekte ve gelir düzeyi düşük kalmaktadır. Gelir düzeyinin düşük olması ise başta sermaye birikimi olmak üzere yine kendi kısır döngüsünü beslemektedir.

Düşük gelirli ekonomilerin özellikleri büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle bu gruptaki ekonomilerin ortak özelliklerini tespit etmek güç olduğu gibi yanıltıcı olacaktır. Bu gruptan belirli ülkeler ve bu ülkelerde uygulanan ticaret politikaları değerlendirilmiş, değerlendirilen ülkelerin uluslararası ticarete entegrasyon düzeyleri incelenmiştir. Bu gruptan farklı yapısal özellikleri nedeniyle ele alınan ülkeler Haiti, Afganistan, Kuzey Kore ve Yemen'dir.

Haiti

Haiti Amerika'da Karayip Denizinde bir ada ülkesidir. Nüfusu yaklaşık 20 milyon, kişi başına gelir 732 dolardır. 2010 yılında ülkede meydana gelen 7 şiddetinde depremde 200 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 2010 depreminden sonra ülkeye gelen BM askerlerinin bulaştırması nedeniyle ülkede 7500 kişi koleradan ölmüştür. Haiti dünyanın aşırı borçlu, yoksul ülkelerindedir. Haiti'de 20. yy. boyunca darbe, iç savaş ve katliamlar yaşanmıştır. Haiti'de dışa açıklık oranı %47'dir.

Haiti'nin de içinde bulunduğu düşük gelirli ülkeler, sadece ekonomik krizlere değil her türlü etkene karşı hazırlıksız ve kırılgandır. Bu ekonomilerin uluslararası piyasalara entegrasyon sorunları, diğer sorunları gibi yapısaldır. Örneğin; Haiti'de 2010 depreminde 200 bin kişi hayatını kaybetmiştir. 17 Ekim 1989'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya Eyaleti San Francisco Körfez Bölgesi'nde meydana gelen yaklaşık aynı büyüklükte depremde 63 kişi hayatını kaybetmiştir. Nüfus yoğunluğu yüksek bir alanda meydana gelen San Francisco depreminde can kaybının düşük olması ABD'nin gelişmiş şehircilik altyapısı ile açıklanabilir.

Bu nedenle, Haiti'nin dışa açıklık oranının düşük olması ülkenin küresel ekonomiye entegrasyon derecesinin de yetersiz olduğunu göstermektedir. Haiti dışa kapalı bir ekonomi olarak sosyoekonomik sorunlarının çözümünde zorlanmaktadır. Bu ülkenin küresel değer zincirinde yüksek katma değerli ürünler ile yer alması Haiti halkının refah düzeyini artıracak gibi küresel ticarete de katkı sağlayacaktır. Bu da uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi ve engellerden arındırılması yoluyla mümkündür.

Afganistan

Afganistan'ın GSYH'si 19,3 milyar dolar ve kişi başına gelir 520 dolardır. Afganistan'ın nüfusu 37.1 milyondur. Yıllık ihracatı 1 milyar doların altında ve çoğunlukla tarım ürünlerinden oluşmaktadır. İthalatı ise 7 milyar dolardır. İthalatı genellikle petrol ürünleri, ilaç ve tıbbi cihazlar gibi zorunlu mallardan oluşmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/a).

Görüldüğü gibi Afganistan dünya ticaretine açılmamış, içe kapalı bir ekonomidir. Dışa açıklık oranı yaklaşık %40'tır. İhracatta dışa açıklık oranı ise %5'in altındadır. Halkın üçte ikisi okuma yazma bilmemektedir. Ortalama insan ömrü 42 yıldır. Dünya ekonomisinde küresel değer zincirine katkısı hesaplanamayacak düzeyde düşüktür.

Dünya genelinde 2,5 milyon Afgan göçmen vardır. Bunun yaklaşık 200 bini Türkiye'dedir. Türkiye'de Suriyeli göçmenlerden sonra ikinci sırada Afganlı göçmenler gelmektedir. Göçmenler arasında kadınlar ve çocuklar da bulunmaktadır. Özellikle çocuklar, bir bölümü yaya olarak yapılan uzun yolculuklar, açlık ve bakımsızlık nedeniyle hastalanmakta, hayatını kaybetmektedir. Paraları olmadığı için çocuklarını doktora götürmemektedirler. Kadınlar, özellikle çocukları için, ne iş olursa yapmaya razı olduklarını söylemektedir. Bombardımanlardan ve intihar saldırılarından kaçan bu insanlar için, ekonomik nedenler ikinci sırada gelmektedir (BBC News Türkçe, 2018).

Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre; dünya eroin üretiminin %90'ı Afganistan'da yapılmaktadır. Üretici bugün tüketiciye dönüşmüş durumdadır. Afganistan'da bir buçuk milyondan fazla uyuşturucu bağımlısı vardır. Afganistan'da yıllarca süren savaş ve iç çatışmalar nedeniyle bozulan ekonomik ve sosyal dengeler her gün daha fazla insanı uyuşturucu batağına sürüklemektedir (Al Jazeera Türk, 2014).

Merkezi Avustralya'da bulunan Ekonomi ve Barış Enstitüsü (IEP), "2020 Küresel Terörizm Endeksi"ne göre, Afganistan, 2018'de olduğu gibi 2019'da da terörden en fazla etkilenen ülke olmuştur. 2019 yılında, dünya genelindeki terör saldırılarında toplam 13 bin 826 kişi hayatını kaybederken, bunun yüzde 41'inin yani 5 bin 725 kişinin Afganistan'daki terör saldırılarında can verdiği belirtilmiştir. Afganistan'daki saldırılarda 6 bin 221 kişi de yaralanmıştır. Rapora göre 2019'da bu saldırıları Taliban ve DEAŞ gerçekleştirmiştir. Raporda Taliban örgütü, "dünyanın en ölümcül terörist organizasyonu" olarak tanımlanmıştır (Silahşör ve Güler, 2020).

Afganistan 1979 yılından beri değişik güçlerin işgali altındadır. Afganistan iç ve dış güvenliğini tam olarak sağlayamadığı için, terör örgütleri açısından uygun bir yuvalanma ve sığınma alanı olmuştur. Geleneksel yapıyı kolayca istismar edebilen terör örgütleri, radikal ideolojilerine taraftar toplayabilmiştir. Yüksek oranlı işsizlik, geleceğine güvenle bakamama, dini, etnik, mezhep ve kabileler arası çatışmalar istikrarsızlığı daha da derinleştirmiştir. İstikrarsız ortamda ülke ekonomisi giderek bozulmuş, ülkeye yabancı sermaye ve teknoloji gelmemiştir. Uluslararası ticaret için uygun ekonomik, sosyal ve hukuki yapı kurulamamış, ulaştırma ve finans alt yapısı geliştirilememiştir. Sonuçta Afganistan, dünyada içine kapalı ve dolayısıyla dünyanın en yoksul toplumlarından birisi olarak kalmıştır.

Afganistan'ın küresel terörizm, uyuşturucu, mülteci ve göçmen krizi, terör örgütlerine uygun yuvalanma ortamı oluşturması, dini, etnik, mezhep ve kabile çatışmaları, radikal dinci akımlara uygun ortam oluşturması, rüşvet, yolsuzluk vs. gibi iç sorunları bulunmaktadır. Afganistan'ın iç istikrarsızlıklarını ve sorunlarını dünyaya ihraç ettiği bilinmektedir. Bu iç sorunlar nedeniyle Afganistan Sovyetler Birliği ve Amerika tarafından işgal edilmiştir. Afganistan'ın küresel sisteme de yansıyan iç sorunlarının çözümü işgal değil, dünyada sayısız örneklerde görüldüğü gibi, Afganistan'ı dünyaya entegre edebilmek ve küresel değer zincirine katabilmektir. Bu şekilde, üreten ve hayat standardı yükselecek olan insanların terör örgütlerinin paralı askerleri ya da sempatzanı olmaları önlenilebilecektir. Uluslararası kuruluşlara daha fazla entegre olan Afganistan'da demokrasi ve insan hakları daha fazla değer kazanacak ve hukuki ve teknolojik altyapı kurulabilecektir. Başta Dünya Bankası olmak üzere, uluslararası yardımlara daha fazla ulaşan Afganistan, dünyanın önemli üretim üstlerinden birisi haline getirilebilir. Ayakkabı, tekstil, televizyon gibi emek yoğun ürünler Afganistan'da üretilebilir. Yine halı ve kilim dokuma başta olmak üzere, Afganistan'ın geleneksel el sanatları canlandırılabilir. Günümüzde ekonomilerin GSYH'leri içerisinde ortalama %70-75 oranında hizmetler sektörü yer almaktadır. Sanayi alanında yapılan belli büyüklükte yatırımlar, çarpan etkisi ile Afganistan'da hizmetler sektörünün hızla büyümesine neden olabilir.

Afganistan örneğinde olduğu gibi, ülkelerin iç sorunlarının dünyaya yansımaması imkansızdır. Dünyanın sağlıklı ve huzurlu bir ortama kavuşabilmesi için, iç sorunlarını çözmekte zorlanan ülkelerin desteklenmesi gerekmektedir. Bunun yolu da bu ülkeleri daha fazla dünya ticaretine açmak ve bu ülkelerle ticarete açılmaktır. Her ülkenin, dünya ticaretinde rekabet gücüne sahip olduğu mal veya hizmetler mutlaka bulunmaktadır. Sorunları kaynağında çözmek en akıllıca çözüm yöntemidir. Başta DTÖ olmak üzere, Dünya Bankası, IMF, FAO, ILO vb. kuruluşların çabaları ülkelerin, kaynaklarını daha iyi kullanması için dünya ekonomisine daha fazla entegrasyonu üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Kuzey Kore

Kuzey Kore, dünyada en fazla dışa kapalı ekonomilerden birine sahiptir. Önemli kömür madenleri ve zengin mineral kaynakları bulunmasına rağmen, başta gıda olmak üzere temel ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve uluslararası yardıma ihtiyaç duymaktadır. BM Güvenlik Konseyi tarafından uygulanan uluslararası yaptırımlar ülkede ekonomik sorunları daha da artırmıştır. Ticaretinin %92'sini Çin Halk Cumhuriyeti ile yapmaktadır. Büyüme hızı %-1.1 ve işsizlik oranı %25,6'dır. GSYİH 40 Milyar \$ ve kişi başına gelir ise 1700 \$'dır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/b).

Kuzey Kore lideri Kim Jong Un, 09.01.2021 tarihinde, başkent Pyongyang'da düzenlenen İşçi Partisi'nin kongresinde yaptığı konuşmada, "ABD'yi en büyük düşman" ilan ederek, nükleer silah kapasitesini güçlendirmekle tehdit etmiştir (DW, 2021).

Kuzey Kore, dünya ekonomisi ile bütünleşemeyen, içe kapalı ve halkına ortalama yaşam düzeyi sunamayan bir ekonomik yapıya sahiptir. Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, siyasal hak ve özgürlükler yetersizdir. İnsanların haber alma özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Resmi devlet ideolojisi ön planda ve desteklenmektedir. Resmi devlet ideolojisini desteklemek için sürekli düşman ideolojiler yaratılmakta ve onlara saldırılmaktadır. Yukarıda ifade edildiği gibi, özellikle Amerikan düşmanlığı halkın ideolojik konsolidasyonu açısından sürekli gündemde tutulmaktadır. Bu şekilde yaratılan düşmanla savaşmak için, halkın sosyal refahına ayrılması gereken kaynaklar silahlanma yarışına gitmektedir. Dünyaya entegre olan ve özellikle Amerika'nın gücünden yararlanarak ivme kazanan Güney Kore ile aynı coğrafyada ve aynı dönemde kurulmuş bir ülke olan Kuzey Kore, Güney Kore'den negatif ayrılmıştır. Güney Kore'ye göre farklı bir yapıyı temsil etmektedir. Kuzey Kore'nin dünya ticaretine katılımı ve entegrasyonu yetersizdir. Ülkede yaygın ideolojik yapı nedeniyle demokratik ülkelerle sürekli çatışmalar yaşanmaktadır. Bu nedenle, ülke sıklıkla ambargolara, misillemelere, yaptırımlara, kısıtlanmalara maruz kalmakta ve uluslararası toplumdan dışlanmaktadır. Siyasal, hukuki ve kamuoyu denetimi yetersiz olduğu gibi iç denetim mekanizmaları da yeterince çalışmamaktadır.

Görüldüğü gibi, Kuzey Kore, dünya ekonomisine entegre olmak için gerekli demokratik, hukuki ve ticari altyapıyı geliştirememiştir. Bu yüzden kaynaklarını değerlendirememiş, içe kapalı, gelir düzeyi düşük ve ekonomik

sorunlarının çözümünde yetersiz kalmıştır. Dünya ekonomisi ile entegre olan ve dünya ticaretine açılan Güney Kore ile karşılaştırıldığında, Güney Kore, GSYH 1.62 Trilyon \$ (Kuzey Kore'nin 40 katından fazla) ve Kişi Başına GSMH 30.000 \$ (Kuzey Kore'nin 17 katından fazla) ile dünyada en yüksek gelirli ekonomiler arasında yer almaktadır.

Yemen

Dünya Bankası istatistiklerine göre, dünyanın en yoksul ülkelerinden birisi olan Yemenin nüfusu yaklaşık 30 milyondur. 2014 yılında 1673 \$ olan kişi başına GSYH, ülkede yaşanan iç savaş nedeniyle 774 \$'a gerilemiştir.

Ülkede yaşanan ekonomik sorunlar, para biriminin değer kaybetmesine, bulunan ürünlerin fiyatlarının aşırı yükselmesine neden olmuştur. Ülkede çalışma koşulları oldukça kötü, asgari ücretler ve memur maaşları düşüktür. Ülkede, sosyal yaşam, sanat, kültür, bilim ve diğer pozitif etkili alanlar gelişmemiştir. Ticaret, eski dönemlere göre çok daha azalmıştır. Ülke insanların en önemli gelir kaynakları ise kendi uğraş alanları içerisinde olan hayvancılık ile tarım sektörüdür (Milliyet, 2022).

Yemende insani kriz yaşanmaktadır. Altı yıldır sürmekte olan iç savaşta 233.000 Yemenli öldürülmüştür. Birleşmiş Milletlere göre; yaklaşık 10 milyon kişi açlık riski altındadır. Nüfusun %80'i insani yardıma muhtaçtır. Sağlık sistemi covid-19 ve kolera nedeniyle çökmüştür. ABD, Yemende yaşanan Husi grupları terörist organizasyon ilan etmeye hazırlanmaktadır (El Jazeera International, News, 2021).

Yemen, aşiret bağları, ideoloji ve mezheplerle iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. İç savaş nedeniyle, iki milyondan fazla Yemenli evlerini terk edip ülke içinde başka şehirlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca çoğu Somali ve Etiyopya'ya göç eden 300.000'e yakın mülteci vardır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), temiz su ve sağlık hizmetlerine erişim yetersizliği nedeniyle kolera salgınının 500 binden fazla kişiyi etkilediğini belirtmektedir. 2016'da baş gösteren salgın nedeniyle her yıl yaklaşık 2000 kişinin öldüğü bildirilmektedir. Uluslararası yardım kuruluşları, ülkedeki kitlik sorununun kronik hale gelebileceği uyarısında bulunmaktadır. Yemende her 10 dakikada bir çocuk hayatını kaybetmektedir (DW, 2018).

Görüldüğü gibi, aşiret bağları, ideoloji ve mezhep kavgaları gibi nedenlerle başlayan iç savaş, sonuçta kazananı olmayan, çok sayıda tarafın birlikte kaybettiği bir insanlık dramına dönüşmüştür. Suudi Arabistan ve İran gibi bölge ülkelerinin, iç savaşın farklı taraflarını desteklemeleri nedeniyle 7 yıldır sürdürülen bu savaşın rasyonel ve ekonomik gerekçesi bulunmamaktadır. Yemen'de bu ölçüde bir insanlık dramının sürmesi, kısa vadede dünya ticaretinde silah üreticisi ülkeler için ticaret yaratıcı etkide bulursa da uzun vadede parçalanma, geri kalmışlık, yoksulluk, düşük teknoloji ve dünya ekonomisinden izolasyonla sonuçlanacaktır.

Yemende yaşayan yaklaşık 30 milyon insanın, küresel üretim zincirlerine entegre edilmesi ve dünyada artan teknolojik gelişmeler ve refahı paylaşması gerekir. Uluslararası ticarete kapalı, uluslararası terörizme ve güç mücadelelerine açık bir Yemen'de bu sağlanamaz. Oysa, ülkelerin, karşılaştırmalı üstünlükleri ve kaynak düzeylerine göre uluslararası ticaretten hakça ve eşit şekilde pay almalarını amaçlayan ticaretin serbestleştirilmesi sayesinde Yemen'in durumu, bu gündünden daha kötü olmayacaktır.

Düşük-Orta Gelirli Ekonomiler

Düşük-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelerde yıllık kişi başına gelir 1.036\$-4.045\$ arasındadır. Düşük-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan 50 ülke veya bölge ekonomisinin dışa açıklık oranı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 4: Düşük-Orta Gelirli Ekonomiler Dışa Açıklık Oranı (D.A.O)

SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)	SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)
1	Angola	69	26	Mikronezya	101
2	Cezayir	52	27	Moldavya	87
3	Bangladeş	37	28	Moğolistan	126
4	Benin	64	29	Fas	87
5	Butan	84	30	Myanmar	61
6	Bolivya	56	31	Nepal	55
7	Cape Verde	116	32	Nikaragua	95
8	Kamboçya	124	33	Nijerya	34
9	Kamerun	45	34	Pakistan	30
10	Komorlar	42	35	Papua Yeni Gine	131
11	Kongo	122	36	Filipinler	69
12	Fildişi Sahili	46	37	Sao Tome	--
13	Cibuti	288	38	Senegal	61
14	Mısır	43	39	Solomon Adaları	87
15	El Salvador	77	40	Sri Lanka	52

16	Svaziland		41	Tanzanya	32
17	Gana	71	42	Doğu Timor	84
18	Honduras	97	43	Tunus	109
19	Hindistan	40	44	Ukrayna	90
20	Kenya	33	45	Özbekistan	73
21	Kiribati	98	46	Vanuatu	98
22	Kırgızistan	103	47	Vietnam	210
23	Lao	75	48	Batı Şeria-Gazze	69
24	Lesoto	139	49	Zambiya	69
25	Moritanya	93	50	Zimbabve	50

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> kaynağındaki verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Düşük-orta gelirli ekonomilerin özellikleri de büyük ölçüde değişkenlik göstermektedir. Bu nedenle, bu gruptaki belli ülkeler ve bu ülkelerde uygulanan ticaret politikaları değerlendirilerek uluslararası ticarete entegrasyon düzeyleri incelenebilir. Bu gruptan farklı yapısal özellikleri nedeniyle ele alınan ülke ekonomileri Bangladeş, Nijerya, Pakistan ve Hindistan'dır.

Bangladeş

Bu grubun en dikkat çeken ekonomilerinden birisi Bangladeş ekonomisidir. 165 milyon nüfusa sahip ülkede kişi başına gelir 1650 dolardır. Hazır giyim, jüt ve jüt ürünleri, dondurulmuş deniz ürünleri, deri ve çay ülkenin başlıca ihracat ürünleridir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/c).

Bangladeş ekonomisi hakkında aşağıdaki haber dikkate değerdir: *“Bangladeş’in başkenti Dakka’da bir tekstil fabrikasında 3 Temmuz 2017 tarihinde meydana gelen kazada kazan patlaması sonucu 13 kişi ölümlenirken, onlarca yaralı olduğu ifade edilmektedir. Patlamanın meydana geldiği fabrikanın Almanya, İsveç, Danimarka, İspanya ve İngiltere’nin de dahil olduğu pek çok Avrupa ülkesinden birçok marka için imalat yaptığı belirtilmektedir. Bilindiği gibi Bangladeş’te 2013 yılında Rana Plaza adlı fabrika binasının çökmesi sonucu 1.100’den fazla işçi ölmüştü. Bangladeş’te son 5 yılda tekstil ve hazır giyim fabrikalarında 33 kazan patlaması kazası yaşandığı ve bu kazalarda 70’den fazla işçi ölümlenirken 237 işçinin de yaralandığı belirtilmektedir”* (İHKİB, 2017).

Bangladeş’in dışa açıklık oranı %37’dir. Bu oranın düşük olması genel kanının aksine ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak geniş bir pazara sahip olması değil, kaynaklarını değerlendirmemesi, düşük teknoloji, düşük gelir düzeyi, çok kötü çalışma koşulları vb. nedenlerle dünyaya entegre bir ekonomi olamamasındandır. Ülke özellikle hazır giyim alanında önemli tedarik merkezlerindedir. Ünlü markaların tedarikçisi olan ülkede emek yoğun katma değeri düşük ürünlerin fason üretimi yapılmaktadır. Bu ticaretten ülke olarak Bangladeş’in elde ettiği gelir çok düşüktür. İşçilerin eğitim düzeyleri düşük olduğundan, iş kazası ve meslek hastalıkları açısından risk yönetimi ve korunma önlemleri yetersizdir. Ülkede sıklıkla ölümcül kazalar yaşanmakta, sağlıksız koşullarda uzun çalışma saatleri boyunca düşük ücretle çalışılmaktadır. Ülkenin hazır giyim sektöründe tedarik zincirinde yer alması bu alandaki rekabet avantajından değil, işgücünün sefaleti pahasına gerçekleştirilmektedir.

Bangladeş’in ihracatı belli başlı ürünlere dayalı olup ihracatını çeşitlendirememiştir. Dünyada okuma-yazma oranı en düşük ülkelerdendir. Halkın %33,1’i okuma-yazma bilmektedir. Köylerinde genellikle ilkökul bulunmamaktadır. Dakka, Rajshani ve Chittagong üniversiteleri, batı tarzı eğitim yapan üç büyük üniversitedir. Halkın kültür seviyesi ve ekonomik durumu çok düşüktür (Wikipedia Türkçe/a).

Bangladeş’te deri işleme sanayi gelişmiştir. Bunun nedeni, deri sanayinin çeşitli kimyasallar kullanılan insan sağlığına zararlı ve kirli bir sanayi dalı olmasıdır. Gelişmiş ülkeler bu sanayi dalına ülkelerinde izin vermemektedir. Deri işleme sanayi ayrıca emek yoğun bir sektördür. Uluslararası ticaretin tedarik zincirinde yarattığı iş bölümü ve uzmanlaşmada Bangladeş, işgücünün sağlıksız koşullarda düşük ücretlerle çalıştırıldığı bir ülke olarak yerini almaktadır.

Yukarıda belirtilen ekonomik yapısı nedeniyle, “Bangladeş’in bu durumda olmasının nedeni serbest uluslararası ticaretin yarattığı acımasız rekabet ortamıdır” şeklinde bir yargıya ulaşılabilir. Ancak ülke gerçekleri farklıdır: Bangladeş Türkiye’nin yaklaşık 6’da biri büyüklüğünde bir ülkedir. Ülkede 165 milyon nüfus yaşamaktadır. Gelir düzeyi ve okur yazar oranı düşüktür. İşgücü kalifiye değildir. Bu nedenle verimlilik düzeyi de düşüktür. Verimlilik düzeyi düşük olduğu için ücret de düşüktür. İşgücü kalifiye olmadığı için emek yoğun hazır giyim alanında tedarik zincirinde yer bulabilmektedir. Ülkede işsizlik rekor düzeydedir. Çünkü nüfus fazladır. Nüfusun ve işsizliğin fazla olması bağımlı nüfus oranını artırmaktadır. Bağımlı nüfus oranının yüksek olması tasarruf oranını olumsuz etkilemekte, bu ise yatırımları düşürmektedir. Büyük çaplı sermaye yatırımı yapmak için kaynak bulamayan ülke, küçük atölyelerde veya derme çatma fabrikalarda fason üretim yapmaktadır. Görüldüğü gibi, dünyada ülkelerin tedarik zincirinin hangi halkasında yer alacaklarını belirleyen uluslar üstü sihirli bir güç yoktur. Bunu ülkelerin kendi içsel koşulları ve dinamikleri belirlemektedir. Bangladeş’in sorunlarından çoğu içsel koşullardan

kaynaklanmaktadır. Bangladeş, uluslararası değer zincirine daha yüksek katma değerli üretimle katılmak için öncelikle içsel sorunlarını çözmeli, uluslararası yatırımlar için uygun çalışma ortamı yaratmalıdır.

Nijerya

Dünyanın nüfus büyüklüğü bakımından yedinci ülkesi olan Nijerya, yaklaşık 206 Milyon nüfusuyla Afrika'nın en kalabalık ülkesidir. Nüfus artışının en yüksek olduğu ülkelerden biridir. Halkın büyük bir bölümünü yerli kabileler teşkil eder. Ayrıca Avrupalı beyazlar da mevcuttur. Nüfus, birbirinden çok farklı, yüzlerce gruptan oluşur. Ülkede okuma-yazma oranı %66,6'dır. Nijerya'da, yüzlerce çeşit kabile gruplarının, yine yüzlerce çeşit dili vardır. Ülkenin GSYH'si 400 milyar dolardır. Kişi başına düşen millî gelir yaklaşık 2000 dolardır. Nijerya ekonomisi tarıma ve hizmetler sektörüne dayalı geleneksel yapıdadır. İhracatının %95'i petrol ve doğalgaz ihracatına dayanmaktadır (Wikipedia Türkçe/b).

Nijerya örneği, dünya ekonomisi açısından üç önemli gerçeği ortaya koymaktadır:

- 1)Nijerya gibi, ihracatı büyük ölçüde petrole dayalı ekonomiler, gelecekte petrol fiyatlarının önemli ölçüde düşmesi veya rezervlerin tükenmesi halinde büyük bir ekonomik krize, kaosa hatta iç savaşa sürüklenebilirler. Bu tür ekonomilerin hızla dünya üretimine ve ticaretine entegre edilmeleri ve ticaretlerini çeşitlendirmeleri sağlanmalıdır.
- 2)Nijerya bol nüfuslu, dil, din, kültür, etnik yapı bakımından büyük farklılıklara sahip bir ülke olmasına rağmen, petrol gelirleri sayesinde, diğer Afrika ülkelerine kıyasla, iç karışıklıkların daha az yaşandığı ve istihdam olanaklarının fazla olduğu bir ülkedir. Büyük şehirleri, sanayi merkezleri ve limanları vardır. Bu da gösteriyor ki, ülkelerin uluslararası ticaretten elde ettikleri gelirler arttıkça, iç karışıklıklar azalmakta, gelir ve istihdam düzeyi yükselmektedir.
- 3)Nijerya'da yaşayan 200 milyonu aşkın nüfusun bir yılda elde ettiği gelir 400 milyar dolardır. Bu gelir, 3 Amerikalı teknoloji milyarderi Jeff Bezos (Amazon, 204,6 milyar dolar), Elon Musk (Tesla, 120 milyar dolar) ve Bill Gates (Microsoft, 98 milyar dolar) servetleri toplamı olan 422,6 milyar dolardan azdır.

Düşük-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan yüksek nüfuslu ülkelerden Nijerya'nın dışa açıklık oranı %34'tür. Nijerya kaynakların tam ve etkin kullanımı konusunda sorunlar yaşamaktadır. Çünkü ülkenin nüfusu oldukça kalabalıktır. Kaynakların önemli bir bölümü nüfusun gündelik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik demografik alt yapı yatırımlarına gitmektedir. Üstyapı yatırımları ve nüfusun sağlık, beslenme, eğitimi ve uzmanlaşması gibi alanlara ayrılan kaynaklar yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla ülkede yüksek teknoloji gerektiren sermaye yatırımları yeterince yapılamamaktadır. Bu nedenle ülke bol nüfuslu ucuz emek ekonomilerinden birisi olarak uluslararası tedarik zincirinde yer almaktadır.

Sonuç olarak, tüm ülkeler için geçerli olduğu gibi, Nijerya'nın da başta muazzam nüfus potansiyeli olmak üzere, üretim potansiyelini ve kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmesi ve sorunlarını ülke içerisinde çözmesi gerekir. Uluslararası ticarete sınırlı şekilde katılan Nijerya küresel değer zincirine daha fazla entegre edilmeli, uluslararası ticaretten daha fazla pay alması sağlanmalıdır. Aksi takdirde, 200 milyonu aşkın nüfuslu bu ülkede ortaya çıkabilecek bir karışıklık, başta gelişmiş ülkelere doğru büyük bir mülteci ve göçmen dalgası olmak üzere, uluslararası terörizm, kaçakçılık, açlık ve iç savaşla sonuçlanabilir. Bu sorunların çözümü, Nijerya'nın dünya ekonomisine entegrasyonundan çok daha maliyetli olacaktır.

Pakistan

Pakistan, 200 milyonu aşkın nüfusu, yüksek genç nüfus oranı, tarıma elverişli toprakları, uluslararası ticaret güzergahı açısından stratejik konumu ve daha pek çok olumlu özelliği bünyesinde barındırmasına karşın, henüz bu potansiyelini karşılayacak bir ekonomik yapıya sahip değildir. Uzun yıllardır devam eden iç karışıklıklar, siyasi istikrarsızlık, başta Keşmir sorunu olmak üzere Hindistan ile yaşanan sorunlar, komşu Afganistan'da devam eden işgal ve savaşların olumsuz etkileri, ABD tarafından gerçekleştirilen askerî operasyonlar ve doğal afetler sebebiyle Pakistan, diğer alanlarda olduğu gibi ekonomi alanında da beklenen gelişmeyi sağlayamamıştır. Ülkede son on yılda ortalama %3,7'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. Ülkede işsizlik oranı resmî kaynaklara göre %6 ise de gerçekte bu oranın daha yüksek olduğu düşünülmektedir. Ülke nüfusunun yaklaşık üçte biri yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır. Ekonomi tarım ve tekstil gibi emek yoğun alanlarda gelişmiştir. İstihdamın %42'si tarım alanındadır (İNSAMER, 2022).

Pakistan'ın dışa açıklık oranı %30'dur. Ortalama yıllık kişi başına gelir düzeyi 1000 dolardan azdır. Pakistan iç ve dış koşullardan kaynaklanan sorunlar nedeniyle küresel ticaret sistemine yeterince entegre olamamaktadır. Bu yüzden büyüme ve yurtiçi hasıla düzeyi düşük kalmaktadır.

Hindistan

Düşük-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan önemli ülkelerden birisi de Hindistan'dır. Hindistan BRICS ülkeleri içerisinde olmakla birlikte diğer BRICS ülkeleri bir üst gelir grubunda yer almaktadır. Kişi başına nominal gelir 1820 dolardır. Hindistan yaklaşık 1 milyar 500 milyon nüfusu ile dünyanın en kalabalık ikinci ülkesidir. Son 10 yılda ortalama %7 büyüme hızı yakalamıştır. Hindistan'ın gelecek 10 yılda dünyanın üçüncü büyük ekonomisi olması beklenmektedir. Hindistan'ın dışa açıklık oranı %40'tır. Bu oran düşüktür. Ancak, Hindistan son yıllarda hızla uluslararası ticarete açılmaktadır. Hızlı büyümesinin ardında yatan gerçek budur. Örneğin Hindistan film endüstrisi Bollywood, Amerikan film endüstrisi Hollywood'a paralel bir gelişme sergilemektedir. Ancak Hindistan'ın uluslararası ticaret açısından telif hakları, sahte mallar ticareti, standart dışı ürünler, kötü ve sağlıksız çalışma koşulları gibi sorunları vardır. Hindistan'ın uluslararası ticaretin bu alanda mevcut kurallarına tam uyumu zaman alacaktır.

Üst- Orta Gelirli Ekonomiler

Üst-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelerde yıllık kişi başına gelir 4.046\$- 12.535\$ arasındadır. Üst-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan 56 ülke veya bölge ekonomisinin dışa açıklık oranı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 5: Üst-Orta Gelirli Ekonomiler Dışa Açıklık Oranı (D.A.O)

SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)	SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)
1	Arnavutluk	77	29	Jamaika	89
2	Amerikan Samoa'sı	168	30	Ürdün	86
3	Arjantin	33	31	Kazakistan	64
4	Ermenistan	96	32	Kosova	85
5	Azerbaycan	86	33	Lübnan	96
6	Belarus (Beyaz Rusya)	133	34	Libya	117
7	Belize	116	35	Malezya	123
8	Bosna Hersek	95	36	Maldivler	147
9	Botsvana	74	37	Marşal Adaları	126
10	Brezilya	29	38	Meksika	78
11	Bulgaristan	125	39	Karadağ	109
12	Çin	36	40	Namibya	83
13	Kolombiya	38	41	Kuzey Makedonya	139
14	Kosta Rika	66	42	Paraguay	69
15	Küba	27	43	Peru	47
16	Dominik	109	44	Rusya Federasyonu	49
17	Dominik Cumhuriyeti	51	45	Samoa	89
18	Ekvator Gine'si	107	46	Sırbistan	112
19	Ekvador	47	47	Güney Afrika	59
20	Fiji	103	48	St. Lucia	---
21	Gabon	72	49	St. Vincent ve Grenadinler	85
22	Gürcistan	119	50	Surinam	91
23	Grenada	110	51	Tayland	110
24	Guatemala	46	52	Tonga	88
25	Guyana	194	53	Türkiye	63
26	Endonezya	37	54	Türkmenistan	35
27	İran	56	55	Tuvalu	---
28	Irak	77	56	Venezuela	48

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> kaynağındaki verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Bu grubun en önemli özelliği “Yeni Sanayileşen Ülke” ekonomilerinin çoğunun bu grupta yer almasıdır. Yeni sanayileşen ülke ekonomileri Çin, Hindistan, Rusya, Brezilya, Güney Afrika, Endonezya, Meksika, Malezya ve Filipinler ve Türkiye'dir. Yeni sanayileşen ülke ekonomilerinden Hindistan ve Filipinler düşük orta gelirli ekonomiler arasında olup bir alt gelir grubunda bulunmaktadır.

Yeni sanayileşen ülkeler olarak adlandırılan 10 ülke ekonomisi dünyanın en dinamik ve hızlı büyüyen ekonomileridir. Dışa açıklık oranları dünya ortalaması olan %60'ın altında ise de bu ülkelerin hızla dünya ticaretine katılma hedefi vardır. Çin ve Hindistan son 20 yılda dünyanın tedarik merkezleri haline gelmiş, yüksek büyüme hızı gerçekleştirmişlerdir. Özellikle Çin, sosyalist piyasa ekonomisi adı altında farklı bir ekonomik model geliştirerek dünya ekonomisinde ikinci sıraya yükselmiştir.

Bu grupta yer alan 10 ülke iç pazar, nüfus ve işgücü, doğal kaynak ve coğrafya açısından muazzam potansiyele sahiptir, ancak kaynak kullanımı ve dünya ticaretine entegrasyon sorunları vardır. Bu sorunların aşılması durumunda dünya ticaretine ve küresel değer zincirine mevcut üretimin yarısı kadar ilave yapabilecek kapasiteleri ve potansiyelleri mevcuttur. Öyle ki, bu ülkelerin kapasiteleri ve potansiyelleri yüksek gelir grubunda yer alan ABD, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Avustralya, Güney Kore (Yüksek Gelirli Büyük

Ekonomiler) tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu nedenle dünya ticaretinde bu iki grup arasında sürekli ticari çatışmalar yaşanmakta, kısıtlayıcı önlemler alınmaktadır. Hatta ticaret savaşları da büyük ölçüde bu iki grup ülke arasında yaşanmaktadır. ABD- Çin ticaret savaşları bunun en önemli örneğidir.

Aşağıda, üst-orta gelirli ekonomiler içerisinde farklı özellikleri temsil ettiği düşünülen belirli ülkeler ve bu ülkelerde uygulanan ticaret politikaları değerlendirilmiş, değerlendirilen ülkelerin uluslararası ticarete entegrasyon düzeyleri incelenmiştir. Bu gruptan farklı yapısal özellikleri nedeniyle ele alınan ülke ekonomileri Gürcistan ve Küba'dır.

Gürcistan

Gürcistan'ın nüfusu 3 milyon 720 bindir. GSYH'si yaklaşık 16 milyar dolardır. Kişi başına düşen yıllık gelir yaklaşık 4300 dolardır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ilişkiler stratejik ortaklık düzeyindedir. Ülkemiz 2007 yılından beri Gürcistan'ın en büyük ticaret ortağı durumundadır. Gürcistan'a en çok doğrudan yatırım yapan ülkeler arasında da Türkiye ilk sıralarda gelmektedir. İki ülke arasında 2011 yılında imzalanan ve yürürlüğe giren bir protokol uyarınca, iki ülke vatandaşları karşılıklı olarak kimlik belgeleri ile seyahat edebilmektedir. Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan ve Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan-İran üçlü ve dördümlü toplantılar süreci, bölgesel istikrar, barış ve refaha katkı sağlayan önemli mekanizmalardır. Gürcistan'da Türk sermayeli şirket sayısı 2000'dir. 2020 yılı mart ayı itibarıyla, Türkiye'de 327 adet Gürcistan sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. Gürcistan'da bugüne kadar, Türk müteahhitlik firmaları 4,8 milyar dolar değerinde 258 proje üstlenmiştir. Firmalarımızın Gürcistan'da üstlenmiş olduğu projeler içerisinde enerji santrali kurulumu %34'lük pay ile ilk sırada yer almaktadır. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden geçen Trans Anadolu Doğalgaz Boru Hattı Projesi (TANAP) 1 Temmuz 2019 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının yanı sıra, Bakü-Tiflis-Kars (BTK) demiryolu projesi de iki ülke arasındaki bölgesel iş birliğinin somut göstergesidir. Bu proje ulaştırma alanında Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasındaki iş birliğine katkı sağlamanın yanında iki ülke arasındaki ticaretin artırılmasına da yardımcı olacaktır. Proje ile, 2034 yılında 3 milyon yolcu ve 17 milyon ton yük taşıyacağı öngörülmektedir. Afganistan – Türkmenistan – Azerbaycan – Gürcistan- Türkiye Transit Taşımacılık Koridoru (Lapis Lazuli) projesi ile, Afganistan-Türkmenistan-Hazar Denizi-Azerbaycan-Gürcistan arasında Karadeniz'deki limanlar kullanılarak veya Bakü- Tiflis- Kars demiryolu üzerinden Boğaz Köprüleri ve Marmaray aracılığıyla Avrupa'ya kadar uzanan bir transit koridoru oluşturulması hedeflenmektedir. Ülkemiz ile Gürcistan arasında Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzalanmış, sonrasında Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) ile Türkiye-Gürcistan Karma Ekonomi ve Ticaret Komisyonu (JETCO) kurulmuştur. Türkiye, Gürcistan'ın en büyük ticari ortağıdır. Diğer ticari ortakları Rusya, Çin, Azerbaycan, Almanya'dır. TİKA tarafından Gürcistan'da bugüne kadar 600'ün üzerinde proje gerçekleştirilmiş ve bu projeler için yaklaşık 33 milyon dolar harcanmıştır. 2019 yılında Gürcistan'dan yaklaşık 2 milyon kişi ülkemizi ziyaret etmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/d).

Gürcistan Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanı Natia Turnava, ülke ekonomisinin 2019'da yüzde 5,2 büyüdüğünü ifade ederek, "Bize bu kadar yüksek ekonomi büyümesini getiren itici güç tam olarak ihracattır. Çünkü, 2019'da ihracat son on yıllar boyunca rekor bir seviyeye ulaştı ve 3 milyar 771 milyon 500 bin doları aştı." yorumunu yapmıştır (Hürriyet, 2020).

Gürcistan'ın gerek Türkiye ile ilişkileri gerekse uluslararası ticaret açısından durumu değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabılır:

Türkiye ile Gürcistan arasında stratejik ortaklık düzeyine ulaşan ekonomik ve ticari ilişkiler her iki ülkenin de yararınadır. Gürcistan nüfusu çoğunlukla Hristiyan olan bir topluma sahiptir. Batı dünyası ile özellikle Avrupa ülkeleri ile dini ve kültürel açıdan yakınlık duymaktadır. Bu nedenle ekonomik açıdan da AB ile ilişkilerini canlı tutmak istemektedir. Çünkü, Gürcistan'ın ekonomik büyüklüğüne göre AB muazzam bir pazardır. Türkiye ise, tarihi, kültürel, etnik ve dini bağları bulunan ve Türkiye'nin doğusunda kalan Azerbaycan, Türkmenistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan, Afganistan, Pakistan ve diğer bölge ülkeleri ile ticari ve kültürel ilişkiler kurmak istemektedir.

Bu nedenle Gürcistan'ın batıya, Türkiye'nin doğuya açılmak için birbirlerine ihtiyacı vardır. Türkiye doğu-batı yönünde Gürcistan'ın batıya açılması için önemli bir koridor ve büyük bir ülkedir. Türkiye'nin de doğusunda bulunan ve Hindistan ve Çin'e kadar uzanan büyük bir coğrafyada ekonomik ve siyasal ilişkiler kurabilmek için stratejik olarak Gürcistan'a ihtiyacı vardır.

Ayrıca Türkiye'nin sınır komşusu Ermenistan ile siyasal, ekonomik, ticari ve diplomatik ilişkileri bulunmamaktadır. Bu nedenle bölgede İran ile olan ilişkileri de canlı tutmalıdır. Ancak Gürcistan koridorunu asla göz ardı edemez. Gürcistan'ın ise hava ve deniz yoluyla Batı dünyası ile ilişkiler kurması mümkündür. Ancak o da yaklaşık 1500 km. boyunca uzanan Türkiye karayolu koridoru olmadan etkili bir ulaşım sağlayamaz.

Diğer yandan Türkiye, doğu- batı yönünde uzanan enerji (petrol ve doğalgaz) boru hatları koridoru üzerinde yer almaktadır. Türkiye'nin çevresinde ve doğusunda bulunan ülkeler petrol ve doğalgaz bakımından zengin ülkelerdir. Batısında ise ileri düzeyde gelişmiş AB ülkeleri bulunmaktadır. Bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu enerjinin bir bölümü bu koridordan ve Gürcistan üzerinden sağlanmaktadır. Bu bakımdan da Gürcistan kilit ülke konumundadır.

Gürcistan uluslararası ticarete açık (dışa açıklık oranı %119) bir ülkedir. Ticaretinin önemli bir bölümünü Türkiye ile gerçekleştirmektedir. Ankara'da Büyükelçiliği, İstanbul ve Trabzon'da Konsoloslugu bulunmaktadır. Türkiye'nin Tiflis'te Büyükelçiliği, Batum'da konsoloslugu vardır. İki ülke vatandaşları karşılıklı olarak kimlik belgeleri ile sınır kapılarından geçiş yapabilmektedir. Türk lirası döviz büfelerinde Gürcistan para birimi Lari'ye çevrilmektedir. Gürcistan, yukarıda alıntılanan haberde de ifade edildiği gibi, son 10 yılda, ihracat sayesinde hızla büyümüştür. Gürcistan'ın yıllık büyüme oranı ortalama %5'tir. Gürcistan uluslararası ticarete açıklığı sayesinde kişi başına 4300 dolar gelir düzeyi ile Türkiye, Rusya Federasyonu, Meksika, Malezya, Endonezya, Arjantin ve Güney Afrika gibi büyük ülkelerin de içinde bulunduğu Üst-Orta Gelirli Ekonomiler grubunda yer almaktadır. Dünya Bankası verilerine göre (The World Bank, 2022) Gürcistan'ın kişi başına geliri 1994 yılında 520 dolara, 2000'de 673 dolara, 2010'da 3300 dolara ve 2015 yılında 4700 dolara yükselmiştir. Son yıllarda tüm dünyada yaşanan ekonomik kriz ve covid-19 salgını nedeniyle 4300 dolara gerilemiştir. Bu verilerden, Gürcistan ekonomisinin son yirmi yılda hızla büyüdüğü ve gelir düzeyini yükselttiği görülmektedir. Bunun en büyük nedeni Gürcistan'ın başta komşuları olmak üzere bölge ülkeleri ile ticaretini geliştirmesi, iyi ilişkiler kurmasıdır. Dünya Bankası verilerine göre (The World Bank, 2021) Gürcistan'ın dışa açıklık oranı %119'dur.

Uluslararası ekonomik ve ticari ilişkiler, yukarıda kısmen değinildiği gibi, sadece mal ticareti değil, enerjiden turizme, yatırımlardan lojistiğe kadar, çok karmaşık ağlar ve çıkarlar ilişkisidir. Ülkeler arasında ekonomik ve ticari ilişkilerin artması çatışmaları da önlemekte, bölgesel ve küresel istikrara katkıda bulunmaktadır.

Uluslararası ticaretin sıfır toplamlı bir oyun olmadığı, uluslararası ticarete katılan bütün tarafların birlikte yarar sağlayacağı aşağıdaki örnekle açıklanabilir:

Gürcistan'da deri işleme sanayi gelişmemiştir. Bu nedenle Gürcistan'da kesilen hayvanların derileri değerlendirilemiyor, ayrıca çevre kirliliğine neden oluyordu. Türkiye ise deri işleme sanayisi gelişmiş ve bu alanda önemli ihracatçı ülkelerden biridir. Türkiye ihtiyacı olan ham deriyi büyük ölçüde ithal etmekte, yarı mamul veya mamul ürüne dönüştürerek çoğunlukla ihraç etmektedir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2022). Gürcistan ile Türkiye arasında ticari ilişkilerin gelişmesi ile Türkiye Gürcistan'dan da ham deri ithal etmeye başlamıştır. Bu şekilde Gürcistan değerlendiremediği ham deri karşılığında Türkiye'den ihtiyacı olan ürünleri örneğin halı ithal etmiştir. Türkiye ithal ettiği ham derinin büyük bölümünü tamamlanmış ürün olarak ihraç etmektedir. Az da olsa yarı mamul olarak da satmaktadır. Örneğin, emek yoğun üretim dalı olması, çeşitli kimyasalların kullanılması nedeniyle çevre kirliliği ve işçi sağlığı açısından tehlike yaratması gibi nedenlerle Almanya ham deri işlememektedir. Ancak, ürettiği otomobillerde hakiki deri iç döşemeler kullanmakta, bunları standart modellere göre 3-5 bin Euro farkla satabilmektedir. Örneğin, Türkiye'den bin Euro bedelle ithal ettiği deri ile, marka imajı ve ilave katma değer yaratarak, önemli bir ticari avantaj sağlayabilmektedir. Diğer yandan, kaliteli ve lüks otomobil beklentisi olan örneğin Norveçli bir müşterinin beklentisi karşılanmaktadır.

Yukarıdaki örnekte Batum'da değerlendirilemediği için çöpe atılacak olan ham deri Tuzla'da işlenmekte, Almanya'da otomobil döşemesine dönüşmekte, Norveçli tüketiciye fayda sağlamaktadır. Burada bir değer zinciri kurulmakta ve değer zincirine katılan her ülke farklı ölçülerde yaratılan değerden pay almaktadır. Çağımızda uluslararası ticaret değer zincirlerine dayanmaktadır. Bu değer zincirleri tesadüfi olarak veya yasalarla kurulmamıştır. Ülkeler arasında binlerce yıldır bu olgu vardır. Bunun en önemli örneği tarihi ipek yolu/ baharat yoludur. Günümüzün küreselleşen dünyasında, ticarete katılan tüm tarafların karşılıklı olarak kazandıkları değer zinciri örnekleri bulunmaktadır.

Ekonomik olarak hızla büyüyen Gürcistan'dan dünyaya yönelik düzensiz göçmen ve mülteci akımı, terörizm, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi küresel sorunlarla çok sık karşılaşılmamaktadır. Bu da dışa açık ve dünya ile bütünleşik ülkelerin sorunlarını daha kolay çözdüklerini ve ülkelerin tamamlayıcılık özelliklerinden yararlanılarak kurulan ilişkilerin bölgesel refah ve istikrara katkı sağladığını göstermektedir. Türkiye- Gürcistan ilişkileri bunun en önemli örneğidir.

Küba

Küba'nın GSYİH (2018)100 milyar dolar, Kişi başına GSYH'si (2018) 8.821 dolardır. İhracatı 14,5 milyar dolar ve ithalatı 12,6 milyar dolardır. Küba ekonomisinin ana gelir kaynaklarından biri olan turizm alanında 2018 yılında Küba'yı ziyaret eden 4,75 milyon turist ile rekor kırılmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/e).

Küba ekonomisi sosyalist ilkelere dayanan devlet kontrollü bir planlı ekonomidir. Son yıllarda özel sektör yatırımları artmakla beraber üretim araçlarının büyük bir kısmı devlet tarafından işletilmektedir. Son yapılan değişiklikler ile ülkede küçük işletmelere izin verilmiş, kişilere özel mülkiyet hakkı tanınmıştır. Komünizm anayasadan çıkartılmış, Devlet Başkanının görev süresi sınırlandırılmıştır ve Devlet Başkanına yaş haddi getirilmiştir. İş gücünün %21'inin çalıştığı tarım sektöründe şeker kamışı, tütün, turuncgiller, kahve ve pirinç önemli üretim ve ihracat kalemlerindedir. Sosyalist rejimde özellikle önem verilen balıkçılık ve hayvancılık yine önemli üretim kalemleridir. Son yıllarda, özellikle Kanada ve Avrupa Birliği'nden gelen turistler sayesinde turizm Küba ekonomisinin itici gücü haline gelmiştir. Çin, Kanada, İspanya ve Hollanda Küba'nın en büyük dış ticaret ortaklarıdır. Madencilğin temelini ihracat kalemleri içinde önemli bir payı olan nikel (dünya üretiminin %6,4'ü) oluşturur (Wikipedia Türkçe/c).

Küba %27 dışa açıklık oranı ile dünyanın içe kapalı ekonomilerindedir. Buna rağmen kişi başına 8.821 dolar gelir ile, Türkiye'nin de yer aldığı üst- orta gelirli ekonomiler (4.046\$- 12.535 \$) grubunda yer almaktadır. Özellikle turizm alanında büyük bir potansiyele sahiptir. Küba başta turizm olmak üzere sahip olduğu avantajlarını daha iyi değerlendirmek amacıyla, son yıllarda hızlı şekilde dünya ile entegrasyon süreci başlatmıştır.

Dünya'da uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi olgusuna karşı yöneltilen bazı eleştirilerin temelinde ideolojik nedenler bulunmaktadır. Soğuk savaş yıllarının iki kutuplu dünyasında Sovyetler Birliği yanlıları, GATT (DTÖ), IMF, Dünya Bankası hatta ILO, FAO gibi uluslararası kuruluşları Amerikan emperyalizminin dayattığı kuruluşlar olarak nitelendirmişlerdir. Soğuk savaş döneminin kapanması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da bu tür düşünceler kısmen savunulmaktadır. Oysa, Çin ve Rusya başta olmak üzere, sosyalist ekonomiler, sosyalist piyasa ekonomisi vb. modellerle dünya ekonomisine entegre olmaya başlamışlardır. Özellikle Çin, beş bin yıllık atalet döneminden sonra, son 20 yılda, dünyanın ikinci büyük ekonomisi ve en büyük tedarik merkezi haline gelmiştir. Bu nedenle, uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi düşüncesine ideolojik nedenlerle yöneltilen eleştiriler, küresel ekonomide yaşanan gelişmeler ve uygulamalar sonucu haklılığını kaybetmiştir. Küba bunun en önemli örneğidir.

Yüksek Gelirli Ekonomiler

Yüksek gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelerde yıllık kişi başına gelir 12.536\$ veya daha fazladır. Yüksek gelirli ekonomiler grubunda yer alan 83 ülke veya bölge ekonomisinin dışa açıklık oranı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 6: Yüksek Gelirli Ekonomiler Dışa Açıklık Oranı (D.A.O)

SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)	SIRA	ÜLKE ADI	D.A.O (%)
1	Andora	---	43	Lihtenştayn	---
2	Antigua ve Barbuda	141	44	Litvanya	150
3	Aruba	145	45	Lüksemburg	382
4	Avustralya	46	46	Makao (Çin)	117
5	Avusturya	108	47	Malta	274
6	Bahamalar	76	48	Mauritius	92
7	Bahreyn	151	49	Monako	---
8	Barbados	84	50	Nauru	99
9	Belçika	163	51	Hollanda	156
10	Bermuda	76	52	Yeni Kaledonya	46
11	Britanya Virjin Adaları	----	53	Yeni Zelenda	56
12	Brunei Darüsselam	109	54	Kuzey Mariana Adaları	109
13	Kanada	65	55	Norveç	72
14	Cayman Adaları	---	56	Umman	107
15	Kanal Adaları	---	57	Palau	125
16	Şili	57	58	Panama	83
17	Hırvatistan	104	59	Polonya	106
18	Curacao	158	60	Portekiz	87
19	Kıbrıs (Güney)	145	61	Porto Riko	106
20	Çek Cumhuriyeti	143	62	Romanya	85
21	Danimarka	109	63	Katar	90
22	Estonya	142	64	San Marino	309
23	Faroe Adaları	102	65	Suudi Arabistan	64
24	Finlandiya	80	66	Seyşeller	172
25	Fransa	65	67	Singapur	319
26	Fransız Polinezyası	29	68	St. Martin (Hollanda bölümü)	172
27	Almanya	88	69	Slovakya	184
28	Cebelitarık	---	70	Slovenya	159
29	Yunanistan	74	71	İspanya	67

30	Grönland	86	72	St. Kitts ve Nevis	---
31	Guam	73	73	St. Martin (Fransa bölümü)	---
32	Hong Kong (Çin)	353	74	İsveç	90
33	Macaristan	161	75	İsviçre	119
34	İzlanda	86	76	Tayvan (Çin)	---
35	İrlanda	239	77	Trinidad ve Tobago	----
36	Man Adası	---	78	Türks ve Caicos Adaları	----
37	İsrail	57	79	Birleşik Arap Emirlikleri	161
38	İtalya	60	80	Birleşik Krallık (İngiltere)	64
39	Japonya	37	81	ABD	26
40	Güney Kore	77	82	Uruguay	41
41	Kuveyt	100	83	Virgin Adaları (ABD)	151
42	Letonya	121			

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS> kaynağındaki verilere dayalı olarak hazırlanmıştır.

Dünya Bankası ülke sınıflandırmasına göre yüksek gelirli ülke ve bölge ekonomilerinin yer aldığı yukarıdaki tablonun, dışa açıklık oranları açısından değerlendirilmesi sonucu, bu grupta üç ayrı tip ve nitelikte ülke veya bölge ekonominin olduğu görülmektedir: Yüksek gelirli küçük ekonomiler, yüksek gelirli orta büyüklükte ekonomiler ve yüksek gelirli büyük ekonomiler.

Yüksek Gelirli Küçük Ekonomiler

Bu ekonomiler az nüfuslu, dışa açıklık oranları yüksek ekonomilerdir. Bu yüzden kişi başına gelir düzeyleri de oldukça yüksektir. Bu ekonomilerin dışa açıklık oranlarının yüksek olması ülkenin GSYH'ni yükseltirken, nüfusun az ve kişi başına gelir düzeyinin yüksek olması da sosyal yardım harcamaları ve kamu yatırımlarının kişi başına yükünü düşürmektedir. Bu grupta; uluslararası para, kredi, yatırım, sermaye, vergiler, mali- bankacılık mevzuatı gibi açılardan olağanüstü cazibeler sunarak, uluslararası piyasalardan büyük fonlar çeken, offshore bankacılık, vergi cennetleri vb. şekilde nitelendirilen ekonomiler de vardır. Gelişmiş ülkelerin adeta arka bahçesi konumunda ekonomik bölgeler de bulunmaktadır. Bu nedenle, bu ekonomilerde dışa açıklık oranlarının yüksek olması son derece doğaldır. Bu ülkeler veya ekonomik bölgelerden Antigua ve Barbuda %141, Virgin Adaları %151, St. Martin %172, Seyşeller %172 dışa açıklık oranına sahiptir. Bu ülke ve bölgelerin dışa açıklık oranının yüksek olması GSYH ve kişi başına gelir düzeyini de yükseltmektedir.

Yüksek Gelirli Orta Büyüklükte Ekonomiler

Bu grupta son yıllarda dünya ekonomisine hızla entegre olan ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkelerden Macaristan'ın dışa açıklık oranı %161, Letonya %121, Slovakya %184, Slovenya %159'dur. Bu ülkelerin ortak özelliği AB üyesi olmaları ve düşük ücret-kalifiye emek avantajları bakımından AB değer zinciri içerisinde yer almalarıdır. Yine bu grupta küresel değer zincirinde üst sıralarda yer alan gerçek üretim ekonomileri vardır. Bunlardan Hong Kong'un dışa açıklık oranı %353, Singapur'un %319 ve İrlanda'nın %239'dur.

Uluslararası ticarete açık yüksek gelirli küçük ekonomilerin dünya ekonomisine entegrasyon düzeylerini ifade etmek üzere Hong Kong, Singapur ve İrlanda aşağıda kısaca ele alınmıştır:

Hong Kong

Geçmişte az nüfuslu bir tarım ve balıkçı köyü olan Hong Kong dünyanın en önemli finansal ve ticarî merkezlerinden birine dönüşmüştür. Dünyanın en büyük 10. ihracatçısı ve en büyük 9. ithalatçısıdır. Hong Kong, düşük vergilendirme ve serbest ticaret ile karakterize edilen büyük hizmet ekonomisine sahiptir. Hong Kong, dünyada en yoğun oranda ultra yüksek kişi başına net değerli bireyin oturduğu şehirdir. Hong Kong, yüksek gelişmişlik değerleri gösteren bir bölgedir ve 2019 yılı itibarıyla BM İnsani Gelişim Endeksi'nde dördüncü sırada yer almaktadır. Tüm dünyanın en çok sayıda gökdelen barındıran şehridir. Hong Kong sakinleri de dünyanın en yüksek beklenen yaşam sürelerinden birine sahiptir. Küresel Finans Merkezleri Endeksinde (Global Financial Centres Index) Hong Kong 6. sırada yer almaktadır. ABD merkezli Ekonomik Özgürlük Endeksi (Index of Economic Freedom) sıralamasında Hong Kong, 25 yıldır üst üste en üst sırada yer almıştır (Wikipedia Türkçe/d).

Hong Kong'un nüfusu yaklaşık 8 milyon ve kişi başına gelir 50 bin doların üzerindedir. Bölgede çok katlı binalarda yer alan işyerleri çoğunlukla uluslararası ticaret ve uluslararası ticaretle ilgili bankacılık, sigortacılık, lojistik, liman işletmeciliği, mali danışmanlık gibi hizmetlerin yürütüldüğü yerlerdir. Dünya'daki saat farkları nedeniyle bu işyerlerinde 7 gün 24 saat tüm dünya ile ticari bağlantılar ve iletişim kurulmaktadır. Hong Kong'un

dışa açıklık oranının %353 olması, çoğunlukla üretimden değil, uluslararası ticarete açık bir bölge ve ayrıca hub merkezi³ olmasından kaynaklanmaktadır.

Singapur

Singapur, Endonezya ve Malezya arasında kalan yaklaşık 6 milyon nüfuslu küçük bir ada ülkesidir. Singapur'da okuma yazma oranı %95'in, ortalama yaşam süresi de 80 yılın üzerindedir (Wikipedia Türkçe/e). Diğer insani gelişmişlik göstergeleri bakımından da ülke Asya ve Dünya ortalamalarına göre en üst sıralardadır. Ekonomik faaliyetler hizmet alanında çoğunlukla da uluslararası ticari hizmetlerde yoğunlaşmaktadır. Singapur limanı dünyadaki lojistik merkezlerden ve üslerdendir. Bunun nedeni ülkenin Malezya, ABD, Hong Kong, Japonya, Çin ve Tayland başta olmak üzere bölge ülkeleri olan Filipinler, Tayvan, Endonezya ve Avustralya arasında bir bölge aktarma limanı olmasıdır. Singapur'un dışa açıklık oranı %319'dur.

İrlanda

İrlanda'nın nüfusu yaklaşık 5 milyon GSYH'si yaklaşık 400 milyar dolardır. Kişi başına gelir ortalama 80 bin dolardır. İrlanda'nın başlıca ticaret ortakları da yine gelişmiş ülkeler olan ABD, Birleşik Krallık, Belçika, Almanya, İsviçre, Fransa'dır. Ülkede üretim yüksek katma değerli ilaç, aşı, serum ve diğer tıbbi malzemeler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

İrlanda açık bir ekonomidir ve dışa açıklık oranı %239'dur. Ülke Ekonomik Özgürlük Endeksi'nde 6. sırada ve yüksek değerli doğrudan yabancı yatırım akışlarında ilk sırada yer almaktadır. Yabancı çok uluslu şirketler, İrlanda ekonomisine önemli ölçüde katkıda bulunmaya devam etmekte, en büyük 20 İrlandalı kuruluşun 14'ünü (ciro bakımından) yabancılar oluşturmakta, özel kesim işgücünün %23'ünü istihdam etmekte ve toplanan kurumlar vergisinin %80'ini karşılamaktadır (Wikipedia Türkçe/f).

Yüksek Gelirli Büyük Ekonomiler

Bu alt grupta aynı zamanda G-20 üyesi de olan 9 ülke ekonomisi yer almaktadır. Bu ekonomilerde dışa açıklık oranı ABD %26, Japonya %37, Almanya'da %88, İngiltere (Birleşik Krallık) %64, Fransa %65, İtalya %60, Kanada %65, Avustralya %46, Güney Kore %77'dir.

Bu grupta yer alan ülke ekonomilerinin uluslararası ticarete aldıkları her karar diğer ülkeleri yakından ilgilendirmekte ve etkilemektedir. Bu ülkeler dünya ekonomisinde yüksek piyasa hacmine sahip oldukları gibi aynı zamanda sermaye akımlarını yönlendiren ve teknoloji üreten ülkelerdir. Yüksek gelirli büyük ekonomiler dışa açık ve serbest ticaret politikası uygulayan ülkelerdir. Bu ülkelerden ABD, Japonya ve Avustralya'nın dışa açıklık oranının dünya ortalamasının altında bulunması bu ülkelerde iç pazarın yeterliliği ve dışa bağımlılık oranının düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Yüksek gelirli büyük ekonomiler grubu incelendiğinde bu grupta ilgi çekici özellikleriyle İngiltere (Birleşik Krallık) ve ABD öne çıkmaktadır.

İngiltere

İngiltere'nin GSYİH'si 2.716 trilyon dolar, nüfusu 66 milyon ve kişi başına düşen gelir yaklaşık 40.000 dolardır. İhracatında otomobil, altın, turbo jetler, hava taşıtları, optik, tıbbi cihazlar ilk sıralarda yer almaktadır. İngiltere, Türkiye'nin en fazla ihracat yaptığı ikinci ülkedir. Başlıca ihraç ürünlerimiz; altın, tekstil ve hazır giyim ürünleri, elektrikli ve elektriksiz makineler, motorlu taşıtlar ve parçaları, demir çelik ürünleri, izole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenleridir. 2019 yılında İngiltere'den Türkiye'ye gelen turist sayısı 2.562.064 kişidir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022/f).

İngiltere dünyanın ilk sanayileşen ülkesidir. Ayrıca ABD'nin, Kanada'nın, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın sanayileşmesi de büyük ölçüde İngiltere sayesinde gerçekleşmiştir. Dünya ticaretinin serbestleşmesini savunan ve dünyanın en rekabetçi on ekonomisinden birisidir. Yüksek teknoloji ürünleri ihraç etmektedir. Endüstri içi ticaret nedeniyle yüksek teknoloji ürünleri, ara malı ve tüketim malları ithal etmektedir. İngiltere uluslararası ticarete, karşılaştırmalı avantajlarına ve kaynak yapısına göre iş bölümü ve uzmanlaşmaya gitmiş bir ülkedir. Nüfusu, ekonomik büyüklüğüne oranla az, işgücünün verimlilik düzeyi yüksektir. Dünyanın en ileri üniversitelerine, araştırma ve geliştirme merkezlerine sahip ülkelerindendir. Bu nedenle teknoloji üretimi, markalaşma, bilimsel formül, lisans ve patent gibi fikri ve sınai mülkiyet hakları oluşumu yüksektir. İngiltere'de Londra dünyanın önemli finans merkezlerindendir. Bankalar arası işlemlerde borçlanma faiz oranları (LIBOR) Londra'da bulunan London City'de belirlenmektedir.

³ Hub gelen yükün/kargoların indirildiği ve varış noktasına göre gidenerin ise yüklendiği, gün içinde kargoların kısa zaman aralıkları ile saklandığı, araçlar arası yük/kargo transferi yapıldığı bölgesel işlem merkezleri anlamındadır.

İngiltere, dışa açıklık ve gelir düzeyi açısından aşağıdaki şekilde değerlendirilebilir:

- ✓ İngiltere dünya ticaretine en açık ve rekabetçi ekonomilerden biridir. Kişi başına gelir düzeyi, verimlilik ve teknoloji üretme düzeyi çok yüksektir. Bu nedenle, sadece yüksek teknoloji ürünleri ile fikri ve sınai mülkiyet hakları ihracatı yaparak, dünyanın diğer ülkelerinden, her türlü ticaret malını ithal edebilir. Türkiye için olduğu gibi, dünyada pek çok ülke için önemli ve açık bir pazardır. Standartlara uygun ve kaliteli ürünler üreten ihracatçılar için gereksiz pazara giriş engelleri uygulamamaktadır.
- ✓ İngiltere (Londra) dünyanın önemli bankacılık ve finans merkezlerinden biridir. Pek çok ülkeye kalkınma ve yatırım kredileri sağlamakta, doğrudan yatırımlar yapmaktadır. Bu yatırımlar İngiltere ekonomisine katkı sağladığı gibi dünya ekonomisinin ve ticaretinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır.
- ✓ İngiltere dünyanın ilk sanayileşen ülkesidir. Dünyanın önde gelen üniversitelerine ve araştırma kuruluşlarına sahip olması nedeniyle bilim ve teknoloji ürünleri üretmektedir. Fikri mülkiyet hakları ve özellikle eğitim hizmetleri başta olmak üzere uluslararası hizmetler ticareti gelirleri yüksektir.
- ✓ Dünya'da gelişmiş ülkelerle rekabet halindedir ve yüksek teknoloji ürünleri alanında uzmanlaşmıştır. Bu nedenle ticareti ABD, Almanya, Japonya gibi gelişmiş ülkelerle yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla İngiltere gelişmekte olan ülkeler açısından rakip ülke konumunda değildir, hatta bu ülkeler açısından net alıcı ve önemli bir pazar konumundadır. İngiltere uluslararası ticarete güçlü bir para birimine sahip olduğundan, gelişmekte olan ülkelere pazarlarını açarak, bu ülkelerin konvertibl döviz kazanmalarına yardımcı olmaktadır.

Sonuç olarak, İngiltere gibi büyük ekonomilerin, dış ticaretlerini serbestleştirmeleri, gelişmekte olan ülkeler açısından önemli ölçüde pazara giriş fırsatları yaratmaktadır. Tersine, bu tür ekonomilerin uluslararası ticarete kısıtlayıcı önlemlere başvurmaları özellikle gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını önemli ölçüde azaltacaktır. İngiltere gibi iç pazar hacmi yüksek olan ülkelerin dış ticarete kısıtlayıcı önlemlere başvurmaları gelişmekte olan ülkelerde ekonomik, sosyal, hukuki ve insan hakları sorunlarına yol açmaktadır. Bu tür sorunlar sonuçta gelişmiş ülkelere de yansımaktadır. Bu nedenle koruyucu politikaların tüm dünyada kronik sorunlara yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu tür sorunların çözümünde dünya ticaretinden tüm ülkelerin hakça ve adil bir pay almalarının etkili olduğu artık anlaşılmıştır.

ABD

Dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD'de dışa açıklık oranı %26'dır. Bu oran dünya ortalaması olan %60'ın oldukça altındadır. Bu açıdan ABD'nin dışa kapalı bir ekonomi olduğu düşünülebilir. Ancak ABD, iç piyasa hacmi büyük ve pek çok alanda kendine yeterli bir ülkedir. İhtiyaçlarını büyük ölçüde iç piyasadan karşılayabildiği için dış ticarete fazla ihtiyaç duymamaktadır. Ayrıca, ABD'nin GSYH büyüklüğü nominal olarak yaklaşık 20 Trilyon dolardır. Bunun dörtte biri yaklaşık 5 Trilyon dolar ticaret hacmi demektir. Bu ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle ABD'nin uluslararası ticarete uygulayacağı liberal ticaret politikaları diğer ülkelerde istihdamın, gelirin ve yaşam kalitesinin yükselmesine neden olurken, kısıtlayıcı ticaret politikaları işsizliğe, gelirin ve yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır.

Ayrıca, dünya ticaret hacminin büyüklüğü nedeniyle ABD, diğer büyük ülkeler tarafından da yakından izlenilmekte, aldığı önlemlere karşıt yönlü, misilleme ve etkisizleştirme önlemleri de alınmaktadır. Yani ABD tarafından başlatılan bir hareket, domino etkisi yaratarak, dünyanın tüm ekonomilerini etkileyebilmektedir.

ABD, dış ticarete bağımlılığı göreceli olarak düşük olduğu için, ekonomik kararlarında dış dengeyi bozma endişesi taşımadan iç dengeleri sağlamaya yönelik politikalarında daha esnek davranabilmektedir. Ayrıca diğer ülkelerde ortaya çıkacak bir ekonomik krizin ABD ekonomisini etkileme derecesi düşüktür. Yani ABD dünyayı çok etkileyen ancak az etkilenen bir durumdadır. Bunun nedeni de diğer ülke ve bölge ekonomilerinin ticaret hacimlerinin küçüklüğü ve ABD'nin dış ticarete bu ülkelere bağımlılığının az olmasıdır.

SONUÇ

Dünyada hiçbir ülke, atmosferde bir boşlukta, diğer ülkelerle ilişki kurmadan varlığını sürdüremez. Günümüzde ülkeler arasında diplomatik, ticari, askeri, adli vb. pek çok alanda ilişki ve iş birliği bulunmaktadır. Bu ilişkiler ağı ülkelerden herhangi birinde ortaya çıkan bir sorunun hızla küresel soruna dönüşmesine ve diğerlerine de yayılmasına yol açmaktadır. Küresel ekonomiye yansıyan terörizm, insan ve madde kaçakçılığı, küresel göçler ve mülteci krizi, iç savaşlar, açlık ve yoksulluk gibi sosyal içerikli sorunların temelinde ekonomik nedenler bulunmaktadır. Bu sorunlar ülkelerin iç dinamiklerinden kaynaklansa da küresel sorunların çözümü için ülkelerin küresel üretime daha fazla katılmaları gerekmektedir. Ülkelerin iş bölümü ve uzmanlaşma yapılarına göre dünya ekonomisinde oluşan küresel değer zincirlerine entegrasyonları iç ve küresel ekonomiye yansıyan dış sorunlarının çözümünde daha etkili ve yararlıdır.

II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kurulan Dünya Bankası, IMF ve GATT (DTÖ) gibi kuruluşlar dünyada barışın, istikrarın ve ticaretin artmasına katkıda bulunmuşlardır. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile bağımsızlığını kazanan ülkelerin dışa açık politikalar izleyerek dünya ekonomisi ile bütünleşmeleri küresel üretimi artırmış ve uluslararası ticarete dışa açıklık oranını yükseltmiştir. Günümüzde küresel değer zincirleri ülkeler arasında karşılıklı bağımlılığı artırarak küresel çatışmaları azaltmaktadır. Bu nedenle, küresel ticaret sisteminin daha sağlıklı işlemesi ve küresel sorunların çözümü için ülkelerin dışa açıklık oranları yükseltilmelidir.

Dışa açıklık oranı ülkelerin uluslararası mal ve hizmet ticareti alanında dünya ekonomisine entegrasyon düzeyini göstermektedir. Uluslararası ticaretin küreselleşmesine paralel şekilde ülkelerin dışa açıklık oranı yükselmektedir. Dünya ekonomisinde 1970 yılında %27 olan dışa açıklık oranı günümüze kadar %60 düzeyine ulaşmıştır. Bu araştırmada ele alınan ülke örnekleri incelendiğinde, ülkelerin dışa açıklık oranı ile kişi başına düşen gelir düzeyi arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmektedir.

GSYH düzeyine göre büyük ülkelerin dışa açıklık oranları düşüktür. Büyük ekonomiler iç talebi karşılamak için dış pazarlara daha az bağımlıdır. Bu nedenle ABD, Japonya ve Avustralya gibi iç piyasası geniş ekonomilerin dışa açıklık oranı düşük olsa da bu ekonomiler dışa açık ve rekabetçi ekonomilerdir.

Düşük gelirli ekonomilerin dışa açıklık oranları düşüktür. Örneğin Haiti, Afganistan, Kuzey Kore ve Yemen çeşitli iç sorunları nedeniyle dünya ekonomisine entegre olamadıklarından bu ülkelerde kişi başına gelir düzeyi de düşüktür. Kuzey Kore örneğinde olduğu gibi, dışa kapalı otarşik politika izleyen ülkelerde gelir düzeyi düşük kalmakta ve ekonomik sorunların çözümü zorlaşmaktadır. Yine Yemen örneğinde olduğu gibi iç savaş yaşayan düşük gelirli ülkelerde yoksulluk, sağlık sorunları, küresel göç, açlık, kıtlık, etnik çatışmalar ve mezhep çatışmaları ortaya çıkmakta ve bu durum diğer ülkelere de olumsuz yansımaktadır.

Düşük-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelere Bangladeş'in dışa açıklık oranı düşüktür. Yüksek nüfuslu bu ülke, düşük verimlilik, düşük ücret düzeyi ve kötü çalışma koşulları altında gelişmiş ülkelerin tanınmış markaları için fason üretim şeklinde küresel tedarik zincirlerine katılmaktadır. Bangladeş gibi yüksek nüfuslu diğer ülkelere Nijerya ve Pakistan'ın da dışa açıklık oranı, verimlilik düzeyi ve gelir düzeyi düşüktür. Bu grupta yer alan Hindistan'ın ise son yıllarda dışa açık politikalar izlemesi nedeniyle, kalkınma hızı, gelir düzeyi ve ticaret hacmi hızlı şekilde yükselmiştir.

Üst-orta gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelere Gürcistan dışa açık politikalar izleyerek yüksek büyüme hızına ulaşmıştır. Gürcistan ile Türkiye arasında kurulan stratejik ortaklık düzeyindeki ilişkiler her iki ülkenin hatta üçüncü ülkelerin yararına. Gürcistan örneği uluslararası ticaretin sıfır toplamlı bir oyun olmadığını, uluslararası ticarete katılan ülkelerin bundan karşılıklı şekilde çıkar sağlayabileceğini ortaya koyan çarpıcı bir örnektir. Bu grupta yer alan ülkelere Küba %27 dışa açıklık oranı ile dünyanın içe kapalı ekonomilerindedir. Buna rağmen Küba, başta turizm olmak üzere, sahip olduğu avantajlarını daha iyi değerlendirmek amacıyla, son yıllarda hızlı şekilde dünya ile entegrasyon süreci başlatmıştır.

Yüksek gelirli ekonomiler grubunda yer alan ülkelerin genel özelliği dışa açıklık oranının yüksek olmasıdır. Bu grupta Hong Kong, Singapur ve İrlanda dünyanın en dinamik ve dışa açık ekonomilerindedir. Yine ABD, Avrupa Birliği, İngiltere, Amerika ve Japonya dünyanın en rekabetçi ve dışa açık ekonomileri olarak bu grupta yer almaktadır.

ABD, Avrupa Birliği, Japonya ve İngiltere gibi iç pazar hacmi büyük ülkelerin dışa açık politika izlemeleri gelişmekte olan ülkelere pazara giriş fırsatları sunmakta ve bu ülkelerin iç sosyoekonomik sorunlarının çözümüne yardımcı olmaktadır. Bu nedenle, başta yüksek gelirli ekonomiler olmak üzere, dünya ticaretinin serbestleştirilmesi ve dışa açıklık oranlarının yükselmesi tüm ülkelerin gelir düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

Al Jazeera Türk, (2014). Kabil'in Çıkılmaz Sokakları Belgeseli. Erişim Yeri: https://www.youtube.com/watch?v=4Ra7fpeBAJY&ab_channel=AlJazeeraTurk Erişim Tarihi: 15.11.2022

BBC News Türkçe (2018). Türkiye'ye Gelen Afgan Göçmenlerin Sayısı Neden Arttı? Erişim Yeri: Youtube, 19.04.2018. https://www.youtube.com/watch?v=1iuhv5nHlOY&ab_channel=BBCNewsTurkce, Erişim Tarihi: 16.11.2022

DW, (2018). Beş Başlıkta Yemen Savaşı, 16.11.2018. Erişim Yeri: <https://www.dw.com/tr/bes-baslikta-yemen-savasi/a-46160545> Erişim Tarihi: 18.11.2022

DW, (2021). Kuzey Kore'den Nükleer Silahlanma Tehdidi, 09.01.2021. Erişim Yeri: <https://www.dw.com/tr/kuzey-koreden-nukleer-silahlanma-tehdidi/a-56178299> Erişim Tarihi: 13.11.2022

Gültekin, Eda; (2022). Yeni Korumacı Politikalar ve Ülke Grupları ile Türkiye Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı İktisat Politikası Bilim Dalı. Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin BERBER, Erişim Yeri: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tez> Erişim Tarihi: 19.11.2022

Hürriyet, (2020). Gürcistan Ekonomisi 2019'da Yüzde 5,2 Büyüdü, 31.01.2020. Erişim Yeri: <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gurcistan-ekonomisi-2019da-yuzde-5-2-buyudu-41434778> Erişim Tarihi: 18.11.2022

İHKİB (İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği), (2017). Bangladeş'te Tekstil Fabrikasında Patlama. Erişim Yeri: <https://www.ihkib.org.tr/tr/bilgi-bankasi/dunyadan-haberler/banglades-te-tekstil-fabrikasinda-patlama/i-1570> Erişim Tarihi: 18.11.2022

İNSAMER, (İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi), (2022). Ülke Profili, Pakistan. Erişim Yeri: https://insamer.com/tr/pakistan_835.htm Erişim Tarihi: 18.11.2022

MİLLİYET, (2022). Gündem, Yemen Hakkında Bilgiler, 06.01.2022. Erişim Yeri: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/yemen-hakkinda-bilgiler> Erişim Tarihi: 09.10.2022

OECD, (2010). Measuring Globalisation: OECD Economic Globalisation Indicators 2010. Trade As a Percentage of GDP, <https://doi.org/10.1787/9789264084360-2> Erişim Yeri: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264084360-21-en.pdf> Erişim Tarihi: 10.11.2022

Saçık, S. Y. (2009). Büyümenin Bir Kaynağı Olarak Ticari Dışa Açıklık. Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 9(17), 525-548. Erişim Yeri: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susead/issue/28418/302603> Erişim Tarihi: 09.11.2022

Silahşör, Halil ve Bilal Güler, (2020). Dünya Genelinde Terörden En Fazla Etkilenen Ülke Afganistan. Erişim Yeri: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-genelinde-terorden-en-fazla-etkilenen-ulke-afganistan/2058005> Erişim Tarihi: 10.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/a). Afganistan Ekonomisi. Erişim Yeri: <http://www.mfa.gov.tr/afganistan-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 10.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/b). Kuzey Kore Ekonomisi. Erişim Yeri: Dışişleri Bakanlığı, <http://www.mfa.gov.tr/kuzey-kore-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 16.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/c). Bangladeş Ekonomisi. Erişim Yeri: <http://www.mfa.gov.tr/banglades-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 09.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/d). Gürcistan Ekonomisi. Erişim Yeri: <http://www.mfa.gov.tr/gurcistan-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 09.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/e). Küba Ekonomisi. Erişim Yeri: <http://www.mfa.gov.tr/kuba-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 09.11.2022

T.C. DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, (2022/f). İngiltere Ekonomisi. Erişim Yeri: <http://www.mfa.gov.tr/ingiltere-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 09.11.2022

TCMB; (2013). Pazar Büyüklüğü ve Pazar Payı Bileşenleri Kullanılarak Türkiye'nin İhracat Büyümesi ve Dış Ticaret Açığı Projeksiyonları: 2013-2030. Ekonomi Notları. Sayı: 2013-05 / 13 Şubat 2013.

T.C. TİCARET BAKANLIĞI, (2022). Deri ve Deri Mamulleri Sektör Raporu. Erişim Yeri: https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Deri_ve_Deri_Mamulleri_Sektörü.pdf Erişim Tarihi: 18.11.2022

THE WORLD BANK, (2021). World Bank Country and Lending Groups. Erişim Yeri: <https://datahelpdesk.worldbank.org/knowledgebase/articles/906519-world-bank-country-and-lending-groups> Erişim Tarihi: 12.11.2022

THE WORLD BANK, (2022). Erişim Yeri: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=GE> Erişim Tarihi: 02.10.2022

WIKİPEDIA TÜRKÇE/a. Bangladeş Ekonomisi. Erişim Yeri: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Bangladeş> Erişim Tarihi: 12.02.2021

WIKIPEDIA TÜRKÇE/b. Nijerya Ekonomisi. Erişim Yeri: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Nijerya> Erişim Tarihi: 12.02.2021

WIKIPEDIA TÜRKÇE/c. Küba Ekonomisi. Erişim Yeri: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kuba> Erişim Tarihi: 12.02.2021

WIKIPEDIA TÜRKÇE/d. Hong Kong Ekonomisi. Erişim Yeri: https://tr.wikipedia.org/wiki/Hong_Kong Erişim Tarihi: 12.02.2021

WIKIPEDIA TÜRKÇE/e. Singapur Ekonomisi. Erişim Yeri: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Singapur> Erişim Tarihi: 12.02.2021

WIKIPEDIA TÜRKÇE/f. İrlanda Ekonomisi. Erişim Yeri: <https://tr.wikipedia.org/wiki/İrlanda> Erişim Tarihi: 12.02.2021

Yılmaz Şahin, Burcu; (2015). Dışa Açıklığın Ölçüm Yöntemleri. International Journal of Social Science. Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2693> Number: 33 , p. 455-463, Spring I 2015